

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

SVERIGE 13:—
NORGE 15:—
DANMARK 15:—

SEPTEMBER 6·88

Axel Wallenberg fyllde 90 år i maj och hedrades med en utställning (se s 158). Här hans porträtt från 1928 av vännen Léo Holmgren — från en medalj utgiven 1978 av AB Sporrang, som också tog fotot.

Mynt på St Barthélemy 1784 – 1878 (3) sid 148

En viktig arkeologisk fyndgrupp sid 150

Skeppsvrak utanför Sydafrikas kust sid 152

Tidiga myntsamlare i Wedbergs klippsamling sid 154

Ny ordförande i SNF sid 160

MYNTDAGAR I GÖTEBORG

15-16 OKTOBER 1988

MYNTAUKTION - LÖRDAGEN DEN 15 OKTOBER

Nu är det återigen dags för en ny stor myntauktion på Sheraton i Göteborg! Ett evenemang som blivit tradition och en trevlig träffpunkt för myntsamlare. Utbudet är mycket varierat och här finns objekt för de flesta samlarinriktningar.

Några exempel på vad som utbjuds:

- 1) Kristina, Plåtmynt: 1 Daler SM 1649 - RRR
- 2) Karl XIV Johan, 1 Riksdaler 1827 "TROYSKA ASS" - Kung Farouks praktex!
- 3) Sedel: Discontcontoiret i Götheborg, 1.000 Riksdaler 1793 - RR

Övriga objekt presenteras i en rikt illustrerad auktionskatalog, som utkommer den 15 september och erhålles genom insättande av 40:- på postgiro 48 92 03-0.

BESTÄLL AUKTIONSKATALOGEN REDAN IDAG!

MYNTMÄSSA ! - SÖNDAGEN DEN 16 OKTOBER

Göteborgs första myntmässa arrangeras på Sheraton av Antikören Mynt & Antikt! Några av Nordens mest aktiva mynthandlare bjuder ut sina välsorterade lager.

Mässan kompletteras dessutom med en rad andra aktiviteter:

- * Göteborgs Numismatiska Förening arrangerar en utställning, som säkert kommer att intressera såväl allmänheten som den erfarne samlaren.
- * Den medeltida Myntsmeden präglar mäss-brakteater i begränsad upplaga!
- * De yngsta besökarna kan sysselsätta sig med "mynt-fiske" i Västerhavet.
- * Ett bildspel om numismatik och myntsamlande kommer att visas.

Entré: Tio (kronor) för de stora och fem för de små.

Sheraton erbjuder mässbesökarna: Trevliga rum till weekend-priser, cafeteria, bar, restauranger samt mycket god service!

HJÄRTLIGT VÄLKOMNA TILL GÖTEBORG

Antikören Mynt & Antikt HB Stureplatsen 1 411 39 GÖTEBORG	Kronans Mynt Västra Hamngatan 6 411 17 GÖTEBORG	Oslo Mynthandel A/S Kongens gate 31 N-0101 OSLO-1	Tamco Numismatics Box 6235 102 35 STOCKHOLM
Beso Mynt & Antik AB Västra Hamngatan 6 411 17 GÖTEBORG	Rune Larsson Mynthandel Österlånggatan 16 502 32 BORÅS	J. Pedersen Mynthandel Skolgatan 24 502 31 BORÅS	Thörnströms Mynt & Sedlar AB Drottninggatan 48 582 27 LINKÖPING
Dukaten Mynthandel AB Engelbrektsgatan 34 A 411 37 GÖTEBORG	Lunds Mynthandel Klostergatan 5 222 22 LUND	Riibe Mynthandel Olav Trygvassons gate 42 N-7011 TRONDHEIM	Ticalen Mynthandel AB Stureplatsen 3 411 39 GÖTEBORG
Göteborgs Numismatiska Förening Box 5289 402 25 GÖTEBORG	Monetarium Box 21047 200 21 MALMÖ	Skandinaviska Mynt Magasinet Box 2054 443 02 LERUM	Viktoria Mynthandel Box 9017 400 70 GÖTEBORG

Antikören
Stureplatsen 1
S-411 39 Göteborg
☎ 031-183960

ORGAN FÖR
SVENSKA NUMISMATISKA
FÖRENINGEN

Östermalmsgatan 81
114 50 Stockholm
Telefon 08-667 55 98
(tisdag - fredag kl 10.00 - 13.00)

Svensk Numismatisk Tidskrift:

Postgiro 15 00 07-3
Bankgiro 219-0502
Svenska Handelsbanken
SNT utkommer den 1
i månaderna februari - maj och
september - december
Prenumeration: helår 100:—

ANSVARIG UTGIVARE

Ian Wiséhn

REDAKTION

Hans Franzén
Madeleine Greijer
(program, föreningar,
aktuella auktioner)

Torbjörn Sundquist (annonsering)

Manuskriptgranskning:

Lars O Lagerqvist

Redaktionssekreterare:

Margareta Klasén

(adress och telefon se ovan!)

ANNONSER

Bokning

Telefon 08-667 55 98 (kl 10-13)

Annonspriser:

2 sidor (mittuppslag)	2 000:—
2:a omslagssidan	1 450:—
omslagets 4:e sida	1 800:—
1/1 sida (151×214 mm)	1 200:—
2/3 sida (99×214 mm)	850:—
1/2 sida (151×105 mm)	650:—
1/3 sida (47×214 mm)	450:—
1/4 sida (72×105 mm)	350:—
1/6 sida (47×105 mm)	250:—
1/12 sida (47×50 mm)	150:—

Sista materialdag:

Den 1:a i månaden

före utgivning

Heloriginal alt manus och
gärna skiss.

Sändes till SNT,
adress enl ovan.

*Annonser som ej är förenliga
med SNF:s, FIDEM:s och
AINP:s etik
kommer att avböjas*

Tryck:

Masterprint Sätteri & Tryckeri AB
ISSN 0283-071X

Höstprogrammet 1988

Om ej annat anges, hålls mötena kl 18.30 på Sandhammsgatan 50 A (Riks-antikvarieämbetets lokaler, tag buss nr 41 till Rökubbsgatan eller T-bana till Gärdet).

September	14	Samling efter sommaren. Medtag Dina nyförvärv eller annat intressant och berätta.
Oktober	5	Ian Wiséhn berättar om brevväxlingen mellan Bror Emil Hildebrand och CJ Thomsen.
November	1	Pollettafton
	29	Program meddelas senare
December	12	Den sedvanliga julfesten
Datum för höstauktionen meddelas senare.		

SNF:s kansli

har postadress:

Östermalmsgatan 81, 2 trög,

114 50 Stockholm.

Telefontid tisdag - fredag 10-13,

tel 08-667 55 98.

Besökstid 10.30-12.30

Semesterstängt:

midsommar - 1 sept samt jul- och
nyårshelgerna.

Mera nytt

se sid 160

Register Myntkontakt
1972-1982

finns ännu att köpa på SNF:s kansli
eller beställas pr post eller telefon
08/667 55 98 tisd-fred 10-13. Pris
endast 75:— (+ porto). Oumbärlig
för alla intresserade numismatiker,
som vill gå tillbaka till någon tidigare
värdefull artikel i vår tidskrift — men
inte kommer ihåg var den stod.

Kansliet

Numismatiska
Meddelanden 32:2

Andra delen av fil. dr Ulla Ehrens-
svärds monografi över medaljgravö-
ren Erik Lindberg 1873-1966 är nu
klar, som meddelades i förra numret.
Boken upptar i kronologisk följd hela
Erik Lindbergs oeuvre, 475 egna ar-
beten. Beskrivningarna ger utförliga
uppgifter om bl a beställare, tillverka-
re och upplagor m.m. Boken, som är
inbunden, innehåller 292 sidor text,
140 planscher samt inskrifts- och sak-
register.

Den beställes lättast genom inbetal-
ning av 250:— till SNF:s kansli Ös-
termalmmsg 81, 114 50 Stockholm, tel
08/667 55 98 tis-fre 10-13; i sist-
nämnda fall tillkommer postförskotts-
avgift och porto.

Del I av detta arbete (NM 32:1, 1974)
kan erhållas genom inbetalning till
SNF:s postgirokonto av 125:— för
inbundet eller 100:— för häftat
exemplar + porto 20:—.

Läs recensionen i detta nummer s 164.

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGENS
MEDLEMSNÅL

kan rekvideras från kansliet!

Pris: 20 kr + porto

Mynt på St Barthélemy 1784–1878 (3)

Av Frank Olrog

Fig 1. Portugisiska moeder a) Josef I 1768, b) Maria I och Petrus III 1778. (Foto: ATA.)

Den portugisiska moeden

(1 moed = 8 spanska piastrar, 1 spansk piaster = 11 bits 1784–97 och 12 bits 1797–1864).

Då svenskarna kom till St Barthélemy för att ta kolonin i besittning, cirkulerade där liksom i det övriga Västindien många nationers mynt. Det vanligaste värdemyntet var moeden. Myntsystemet var grundat på den spanska piastern så tariffer och priser fastställdes i regel i denna myntsort men mycket ofta också i portugisiska moeder. De första av denna typ präglades 1722. Det var en serie på sex guldmünt nämligen:

1 dobra eller "Joannese" = 8 escudos = 12.800 reis

1/2 dobra eller Peca eller "Johannissis" = 4 escudos = 6.400 reis

1/4 dobra eller 1/2 Peca = 2 escudos = 3.200 reis

1/8 dobra = 1 escudo = 1.600 reis

1/16 dobra = 1/2 escudo = 800 reis

1/32 dobra = cruzandinho = 1/4 escudo = 400 reis.

Det var den 1/2 doبران eller "Johannissis-stycket" som utgjorde den populära moeden. Detta mynt vägde 14,4 gram och höll 22 karat eller 9 pennyweight 6 grain. Det vackra myntet bär på åtsidan monarkens porträtt och på fransidan Portugals vapen (Fig 1). På St Barthélemy cirkulerade således guldmünt med Johannes V (1706–50), Josef I (1750–77), Maria I dels tillsammans med Petrus III (1777–86) och dels ensam (1786–1805) samt Johannes VI först som regent (1799–1816) sedan som kung (1816–26).

Anders Euphrasén skriver i sin beskrivning från 1788 att "Moit kallas et allmänt guldmünt, hvilket går uti han-

del och växel för 8 Spanska Piastrar eller 7 svenska R:dal. sp." Liksom på andra mynt finns i arkivhandlingarna från St Barthélemy många namn på moeden tex moëd, moidor, moett, Johannessis, Johannes, portugisisk Joe eller bara Joe. Förtroendet för moeden var mycket stort tack vare dess stabila vikt och halt. Så länge detta förtroende varade behövde man aldrig väga dessa guldmünt, vilket annars var vanligt under 1700-talet.

Den lätta moeden

I ett brev daterat den 12 september 1797 skriver Svenska Västindiska Kompaniets agent Carl Dreyer från Gustavia till Kompaniets styrelse i Stockholm:

Wi hafwa öfwer alt på öarne i Westindien undslupit en nära ruin, genom upptäckt af en hop falska moidorer och andra penningar, hvilka af flera Engelska hus blifwit speculations wis från England utsände, at öfwer alt härstädes utgifwas; men som jag altid försigtig i penningers emottagande, har Comp:et ej det minsta förlorat; fast på många ställen af de andre öar flera blifwit ruinerade, ty de äro blefne reducerade til nästan intet värde. — Conseillen har begynt at sätta en wiss halt för guldmüntet här i ön, hvilket är högst nödvändigt efter det gångbara myntet (neml:n moidorer eller Johanniss Portugisiskt mynt) väga endast 5 à 6 penny wigt, då halten til hwilka de äro slagna är 9 penny wigt och 6 grain. Egennyttan har hos somliga gåt så långt, at de genom sådant mindre haltigt mynts förskrifwande från America imponerade på Publiquen och är beklageligt vis en af wåre härwarande utländske köpmän anklagad, hvarom skall i sinom tid och då mera wiss-het derom ärnäs fullleligen inberätta.

Sitt löfte att "inberätta" höll Dreyer och i sitt brev av den 23 januari 1798 skröder han inte orden:

Uti mitt Bref af d. 12 September förlidit år, har jag omnämndt det mycket falskt mynt utgifwits här i Westindien, och sade då äfwen det en wiss handlande derföre war antastad, och kan jag sedan sakerne blifwit så uppbare, som de nu äro, ej längre förtiga dens namn, som så mycken skada förfogar detta ställe genom sin warelse här. Det är en handlande från St Eustage, Vachter Vaucrosson, och hwars handelshus går under namn af Vaucrosson & Son. — Från franske Agenterne i Guadeloupe äro hit-sände interceperade Brefwer af honom til America at införskrifwa lätt mynt, och uti de samma omtalar han franska Consuln härstädes med de ohyggligaste och swar-taste färger; hwaraf S. T. wäl se det wi genom sådane Menniskors åtgärd bringas uti beständigt missförstånd med den Nation wi hafwa mäst at gjöre i handelsvägen; ---.

Detta var upptakten till den sk "Vaucrossonska processen," vars sista fas ägde rum mer än 25 år senare. Anledningen var de lätta moederna, som i stor utsträckning tillverkades under 1790-talet i Birmingham, Sheffield och Baltimore. Dreyer hade rätt. De ställde till med svåra problem i hela Västindien. De såg likadana ut som de äkta och enligt en uppgift från konseljen på ön cirkulerade moeder som kallades "Vaucrossons moeder," helt nya med vackra präglar, tunnare mitt uti och tilltagande åt kanterna, vägnande omkring 6 pennyweight.

Myndigheterna på ön fick det bekymmersamt. Mellan den 28 augusti och den 12 oktober 1797 inkom till guvernören Georg af Trolle minst sju skrivelser från framstående handelsmän i Gustavia. Alla var eniga om att införseln av de sämsta moederna borde stoppas och att den lägsta tillåtna guldhalt skulle vara 7 pennyweight. Den 28 september utsåg konseljen en kommitté bestående av 12 man, som

Fig 2. Portugisisk moed kontramarkerad med 22 över örn.
(Foto: B Ahlströms Mynthandel, Stockholm.)

skulle föreslå lämpliga åtgärder. Den 31 oktober utfärdades en proklamation, vari först kommittén fick en känga med orden att "bemälte Comité icke welat befatta sig med detta wigiga ämne." Beträffande moederna bestämdes att de skulle värderas till 11 bits för varje pennyweight. I fortsättningen måste alltså mynten vägas. Enligt guvernören förbättrades situationen under de följande åtta månaderna och moeder under 7 pennyweight blev sällsynta. Den 20 augusti 1798 kom så en proklamation som förbjöd alla moeder under 7 pennyweight.

Överallt i Västindien hade man samma bekymmer och försökte på olika sätt lösa problemet med de underviktiga guldmynnten. På en del håll kontramarkerade man dem. Detta skedde både officiellt av myndighet och av privata guldsmeder. Här avbildad kontramarkering 22 över örn har ofta hänförs till Martinique men anses numera vara en "guldsmedsgaranti" för 22 karat. Detta är alltså en fullviktig moed. Det finns liknande kontramarkeringar på lätta moeder med 20 över örn.

Den pluggade moeden

De lätta moederna fortsatte att strömma in i Västindien. Jämsides med kontramarkeringar försökte man tex på Guadeloupe och Martinique höja värdet på dem genom att förse dem med en plugg av bättre guld (Fig 3). Fiffiga personer kom snart på idén att också förfalska "pluggarna" och sätta in bi-

tar av sämre guld i de äkta moederna. Naturligtvis kom även pluggade moeder till St Barthélemy. I proklamationen av den 20 augusti 1798, som förbjöd moeder under 7 pennyweight, bannlystes jämväl de pluggade moederna.

Under den brittiska ockupationen av den svenska ön (20/3 1801 - 10/7 1802) blev det fritt fram för dessa besynnerliga guldmynt. De blev för lång tid till förtret både för myndigheter och enskilda. Svenska Västindiska Kompaniets representanter IU Stenquist och O Hernodh klandrades för att dåligt mynt hamnat i kompaniets kassa efter en auktion. De försvarar sig i ett brev av den 14 oktober 1805:

Beträffande Auctions mästarens ansvarighet, så får Contoirtet först nämna at samma mynt, som han i betalning emottog upbars också på Tullkammaren och i Conseillen utan någon observation förr än myntförändringen den 16 October 1803, och hvilken mycket sannolikt utom Agentens åtgärd ännu i dag skulle vara ogjord och samma dåliga mynt passera som förr. Pluggade moeder passerade ej i ön förr än Engelmännernes invasion, hvarefter man knappast fant i rörelsen en Portugisisk opluggad moed, hvilket senare slags mynt vid Oens ändteliga uppgifvande aldeles helt och hållit försvunnit och i dess ställe endast pluggade och så kallade Americanske moeder i rörelsen endast passerade.

Den i brevet nämnda "myntförändringen den 16 October 1803" är daterad den 8 oktober men publicerades först den 17:e. I proklamationen fast-

ställdes värdena på de fullviktiga portugisiska moederna, på de lätta även kallade amerikanska Joes samt på de spanska doublonerna och dessa mynts högre eller lägre nominaler. Beträffande de pluggade moederna bestämdes, att dessa ej skulle räknas som lagligt betalningsmedel. De skulle betraktas som handelsvara och efter beghag kunna mottas eller avvisas.

De pluggade moederna fortsatte dock att komma in. I ett protokoll daterat den 14 januari 1808 är två paragrafer av intresse i sammanhanget. I § 3 fastställdes:

Som vid förenämnde Tull och Accis Medels inlemnande förekommo ett antal af Americanska och Portugisiska Guldstycken, hvaruti så stora hål blifvit stampade att svårigen utrönas kunde antingen Guldet vore Americanskt eller Portugisiskt, så förständigades nu Tullförvaltaren att vid Upbörden hädanefter icke emottaga sådant Guld och skulle detta beslut genom utdrag af Protokollet honom medelas.

I § 6 behandlas frågan om kontramarkering av guldmynt. Den lyder:

Sedan Guvernörs Ämbetet den 7:de sistledne Januarii beslutit, och till å den 12:te utsatte Extra Session låta upkalla här i staden boende Guldsmederne August Bertrand Rabainne och Nicholas Morin för att inhämta deras yttrande huruvida någon slags kontroll så väl å myntadt som arbetadt guld här i Ön stode att inrätta; men desse Guldsmeder å sådan dag uteblifvit lät Guvernörs Ämbetet nu upkalla dem, hvilka ock sig genast instälde, samt efter nödgatt ursäkt för deras förra uteblifvande utlåto sig öfver de i fråga stälde punkterna.

- 1:o Och hvad angår Americanska Guldmynntet och då detsamma ej hölle fulla 18 karat kunde dess halt icke med vanlig profsten bestämmas utan fordrades då en vidlyftigare smältningsprocess.
- 2:o Rörande kontrollen af arbetadt Guld, förbehöllo de sig tid och tillstånd att särskilt betänkande inlämna.

I sammanhang härmed åskade Guvernörs Ämbetet jämväl det de måtte upgifva hvad vigt de i kolonin gångbara Louisdorer borde äga, hvaröfver de äfvenväl anhöllo om tid att sitt utlåtande afgifva, hvilken begäran i båda afseenden Guvernörs Ämbetet fann skäligen bevilja under vilkor att därmed ej länge skulle dröja.

Någon kontramarkering av guldmynt skedde således inte på den svenska ön.

Ären gick och bekymren fortsatte trots lagstiftningen. Generalkonsuln Carl Tottie skriver från London hem till hovkanslern Gustaf af Wetterstedt så sent som den 25 december 1818 "att

Fig 3. Pluggad moed. (Foto: ATA.)

nästan alltid eller med ganska få undantag Moöder som hitkomma ifrån West Indien äro gamla och mycket nötte genom bruk, dessutom händer det ofta att stycken af sämre guldhalt äro, troligen af judar, inflickade i Moöderne på ett sätt att det knappast med ögat kan upptäckas; och äfven om man kunde få fullhaltiga nya Moöder directe hit från Portugal och således i samma tillstånd som de utkomma ifrån Myntet måste de likväl här smältas, sedan man ej nu, som den tiden då Engelska Armeen var i Portugal, kan få afnämare för samma till någorlunda deras gångbara värde." (Anklagelsen i detta sammanhang mot judar förekommer från flera håll. Eftersom en mycket stor del av de västindiska köpmännen var judar och köpmännen misstänktes ligga bakom förfalskningarna sattes likhetstecken mellan köpmän och judar.)

I en proklamation av den 12 januari 1821 förklarades alla lätta, pluggade eller på annat sätt manipulerade moeder som icke lagliga betalningsmedel. Detta var i sista stund ty efter 1822 då Brasilien skiljdes från Portugal avtog hastigt moedens betydelse. Begreppet "portugisiskt guld" förekommer där-efter endast sporadiskt i handlingar från St Barthélemy fram till omkring 1828.

**BLI MEDLEM I SNF –
GOD SERVICE UTLOVAS.
ANMÄLNINGS-
BLANKETT
TEL 08/67 55 98
tisd–fred 10–13.**

**SPECIE
MYNTHANDEL HB**

**Köper och säljer
Mynt • Sedlar • Medaljer**

*Spec. Äldre svenska kopparmynt.
Sedlar före 1900.
Kommissionsuppdrag – Auktioner.*

Storgatan 19, Box 69
574 01 VETLANDA
Tel 0383 - 153 01

Romerska myntfynd — en viktig arkeologisk fyndgrupp

Av Josef Sego

Ett av arkeologins viktigaste fynd är myntet. Det romerska imperiet hade ett utvecklat penningssystem. Myntpräglingen var ett statsmonopol. Nogranna föreskrifter bestämde myntets vikt och halt (metallinnehåll).

I den romerska ekonomin förekom svåra inflationer. Silverhalten i den romerska dinaren försämrades successivt. Det finns uppgifter om missbruk i myntverket: präglingen av mynt med sämre kvalitet än den föreskrivna och förfälskningar, t ex kopparmynt överdraget med silver.

Några myntförfälskningsverkstäder har upptäckts i gränsprovinserna. Det falska myntet användes i handeln med barbarerna, som inte hade egna myntverk.

Det romerska myntet hade vid sidan av sin viktigaste funktion som betalningsmedel också ett annat syfte. I det mäktiga imperiet med långa avstånd, hade myntpräglingen delvis samma funktion som massmedierna har idag, nämligen nyhetsförmedling.

Myntets åtsida visade kejsarens porträtt. Frånsidan pryddes med olika typer av bilder. Dessa hade inte ett självändamål utan hade mestadels ett politiskt-ideologiskt innehåll.

På så sätt kan man förklara att avbildningarna på romerska mynt inte är desamma under en längre tid. Frånsidorna förmedlade den kejserliga regeringens ideologiska propaganda till samhällets alla klasser: politiska förändringar och händelser av stor betydelse (fred, erövringar, regimskifte).

Vi kan med säkerhet anta att det i antiken inte fanns någon bättre informationskälla, eftersom mynten nådde alla. En ny prägling såg alla och den diskuterades av alla; alltså förmedlades informationen.

Myntet som informationskälla hade en fördel framför alla andra medier: förståelsen av myntbilderna kräver varken skriv- och läskunnighet eller språkkunskaper. Den som förstod det symboliska språket på myntet, kunde förstå budskapet även om han var alfabet eller inte talade det officiella språket. Han kunde fatta att Victoriafiguren på den nya präglingen betydde att armén nyss hade vunnit en seger, att handtryckningen av två kejsare be-

tyder slutet på det just pågående inbördeskriget och att barbarfurstens hyllning till kejsaren informerade om erövringen av en ny provins.

En myntserie från kejsar Marcus Aurelius' tid visar hur den romerska armén genomförde ett motangrepp mot markomannerna och kvaderna och överskred Donaufloren vid Carnuntum. År 172 berättar myntbilderna redan om segern över kvaderna med överskriften: "Germania besegrad".

Som samvetsgrann informatör anmälde mynten kejsarens återkomst från kriget och likaså triumftåget till hans ära i Rom år 176 e Kr.

Vid slutet av 200-talet rasade igen framgångsrika strider vid Pannoniens gränstrakter och dessa utgör då huvudtema på myntet. Sedan ändrades situationen. I stället för erövringar tvingades armén till försvar. Den på myntets frånsida avbildade borgen känner vi igen som den stiliserade framställningen av pannonska gränsfästningar.

Myntfyndens huvudtyper

De vanligaste myntfynden är sk ströfynd, mynt som ofta påträffas vid utgrävningar, och som inte har anknytning till övriga fynd. Sådana myntfynd är vanliga vid alla romerska utgrävningar: bland byggnadsruiner, på vägar, i militärlägrens diken, i brunnar osv. Strömyntens betydelse ligger i dess oregelbundenhet. De ger oss en hållpunkt vid tidsbestämningen. Om vi hittar ett mynt i en byggnadsruin, kan vi med säkerhet anta att byggnaden inte förstördes senare än myntets präglingsdatum.

Stora möjligheter erbjöds arkeologen i t ex vid fynd av en större mängd mynt, hittade på samma ställe. Som exempel kan nämnas ett myntfynd från 1-3 seklet e Kr, upptäckt i en stor brunn i Gorsium (i dag Tác i Ungern). Ett bevis för att brunnen begagnades regelbundet under 300 år.

Med hjälp av mynt med olika präglingsstider, hittade i villor, helgedomar, boningshus osv kan man fastställa dels byggnadens tillkomst dels dess förstörelse.

En annan grupp består av mynt hittade på romerska begravningsplatser. Seden att placera en småslant under den avlidnes tunga till den underjordiska färikarlen ger regelbundna myntfynd på romerska begravningsplatser. Dessa kan inte jämföras med ströfynd, som tillfälligt kommit i jorden medan slanten till färikarlen placerades i graven genom en medveten mänsklig handling.

Tidsbestämningen med hjälp av myntfynd från begravningsplatser måste ske med försiktighet. I gravarna lades även gamla mynt som präglades långt före begravningen. Det senaste myntet visar att den döde inte kunde ha begravts tidigare än präglingens datum. Mynt kan bestämma bara den tidpunkt efter vilken graven har tillkommit.

Den tredje gruppen av myntfynd omfattar skatter. Dessa har utan tvivel den största historiska betydelsen.

Om skattfynd talar man, om man på fyndstället finner från 20—30 styck till flera tusen mynt under sådana omständigheter att man kan dra slutsatsen att fyndet på sin tid medvetet samlades och gömdes.

Ett fynd som i dag betecknas som "skattfynd, myntskatt" var på sin tid nämligen ingen skatt i vanlig mening. Det största antalet av dessa "skatter" var småfolkets och soldaternas sparpengar och var mycket fjärran från skattgrävvarnas illusioner från sago världen.

En vanlig förklaring till myntskatterna är att mindre stora förmögenheter (i sällsynta fall också officiella penningssummor) gömdes i oroliga tider. Ågarna flydde eller släpades bort av fientliga förband eller dog. De gömda pengarna blev kvar i jorden. De dyker upp i samband med arkeologiska utgrävningar, vid plöjning, byggarbeten etc.

Den vetenskapliga analysen av myntskatterna är provinshistoriens viktigaste hjälpinstrument. Några exempel visar deras rika källvärde.

Det största romerska skattfyndet i Pannonien hittades 1887 i det forna romerska legionlägret i Campona (Nagy-tény). Det omfattade mer än 10 000 glänsande, nypräglade bronsmynt, som i dag finns på Nationalmuseum i Budapest. Det kunde inte vara något annat än en penningmängd som skulle utbetalas som soldaternas avlöning, transporterad från myntverket till lägret.

Fyndets enhetliga beskaffenhet underlättade tidbestämningen. Utan tvivel gömdes fyndet i slutet av 332 e Kr, då Konstantin den Store utkämpade ett krig mot goterna och sarmaterna på Ostpannoniens gräns och lägret utsattes för barbarernas stormning.

Alla som visste var gömstället fanns omkring: praefectus castris, officerare, tabularius, bokhållare, eskorten och soldaterna som gömde lådorna; ingen kände till hemligheten! Skattens sista präglingsserie avslöjade exakt när skatten gömdes.

Myntskattfyndet utgör en av de viktigaste källorna för provinsens militärhistoria. Genom dessa fynd får man en bättre information om krigshändelserna i närheten av gömställen som saknas i de antika historikerskrivarnas anteckningar. Man kunde fastställa färdriktningen som fientliga förband valde, när de trängde in i provinsen.

Stora myntskatter har hittats inte bara i Pannonien utan också i Noricum och Norditalien från före mitten av 100-talet — före de stora krigshändelserna vid Donaugränsen.

Ett annat stort myntfynd antyder tidpunkten för roxolanernas inbrytning i Pannonien år 260.

Befolkningen gömde sina förmögenheter inte bara när den yttre fienden nalkade, utan också under perioder av inre oroligheter: militäruppror, maktkamp mellan romerska kejsare etc.

Genom analys av myntfyndet kan man se truppförbandens färdriktning och stridernas förlopp i Donauområdet när Regalianus och Ingenuus, två officerare, båda ville tillskansa sig kejsarmakten under 240- och 250-talen.

Ibland hjälper ett myntfynd till att lösa problem som inte hänger direkt ihop med krigshistorien utan med religionshistorien.

En syrisk gud, Jupiter Dolichenus, dyrkades såväl i Rhen-området som i Pannonien. Han kom dit med legionärerna, men efter år 235 fanns inte längre några helgedomar vigda åt honom i dessa provinser. Också de myntserier, som minner om denne gud, upphör efter 235, såsom framgår av myntfynd i helgedomarna från provinsen Raetia (100 mynt), Germania (550 mynt) och Pannonien (Brigetio).

Förklaringen är följande: Efter mordet på kejsaren Alexander Severus (235 e Kr) grep Maximinus Thrax, en

officer av trakiskt ursprung, makten. Med hans godkännande begicks grymheter i gränsområdet i Pannonien. De syriska affärsmän som kontrollerade hela handeln och finanserna, stod högt i gunst hos den mördade kejsaren. De fördrevs eller mördades av både soldater och civila, och syriernas helgedomar ödelades.

Herodianos, en historiker från Syrien (170—240 e Kr), beskrev delvis dessa händelser. Medan hans anteckningar är oklara eller felaktiga, talar myntskatterna ett klart språk. Helgedomar som han omnämner är identiska med nedbrända, förstörda Jupiter-Dolichenus-helgedomar.

Vid identifieringen av provinsiella gudastatyer och reliefer är det viktigt att studera gudafigurer på romerska mynt. Dessa figurer återspeglar alltid den officiella bilden. Ibland ger mynt med kejsarporträtt hjälp vid identifieringen av fragmentariska kejsarstatyer som saknas i den monumentala bildhuggarkonsten.

Numismatiken är ett av historievetenskapens viktigaste hjälpmedel. Myntfynd är en viktig källa för romersk arkeologi. Med myntets hjälp får man oombärliga lärdomar. Myntets värde i vår tid består ofta i, att det ger information, så att man med dess hjälp kan rekonstruera historien.

Litteratur:

Mócsy, A: Pannonis-Forschung 1964—68. Acta Archeol Acad Scient Hung 21, Budapest 1969.

Mócsy, A: Pannonia-Forschung 1969—72. Acta Archeol Acad Scient Hung 25, Budapest 1973.

Pauly-Wissowa: Realencyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft IX. Supplementum, Stuttgart 1962.

Révay, J: A magyar régészeti regénye, Budapest 1968.

Tóth, I: A Rómaiak Magyarországon, Budapest 1979.

**GYNNA
SVENSK
NUMISMATISK
TIDSKRIFTS
ANNONSÖRER**

Skeppsvrak utanför Sydafrikas kust

I samband med det stora plåtmyntfyndet vid Sydafrikas kust kan det vara av intresse att känna till något om andra skeppsvrak och skatter som fortfarande ligger kvar i väntan på sina upptäckare. Av alla handelsrutten var kanske den som gick mellan Europa och Indien/Sydostasien den mest legendariska. Det var den längsta handelsvägen som ett fartyg kunde resa och användes under ca 350 år (1502 fram till Suezkanalens öppnande 1869). Framst var det de stora sjönationerna som seglade på dessa farvatten: Portugal, Spanien, Nederländerna, England och Frankrike. Resans längd gjorde att riskerna var mycket stora — men det var även vinsterna. Vilken typ av varor fördes hem till Europa? Av stort ekonomiskt värde var: persiska mattor, afrikanska slavar, bomull, peppar, ingefära och andra kryddor från Indien och Ceylon, svart och röd peppar, kamfer, kryddor och ädla träslag från Sumatra, Borneo och Celebes liksom kinesiskt siden och brokader. Allt detta är av sådan beskaffenhet att det skulle förstöras om fartyget förläste. Inget kan finnas kvar för dagens skattsökare. Däremot är saken annorlunda med vissa andra föremål i lasterna som t ex europeiska guld- och silvermynt ämnade för handeln med de asiatiska köpmännen samt ädelstenar. Många fartyg hade laster med rubiner, smaragder, safirer, stjärnsafirer, jade, bärnsten och diamanter från Indien, Ceylon eller Siam; turkoser, lapis lazuli och andra ädelstenar från Hormuz i Persien; guld som lastats ombord i Manila, Malacca, Colombo eller Mozambique.

Utan några som helst anspråk på en fullständig förteckning över de fartyg som förlit nära Sydafrika följer här en lista över dem som kommit till under teknads kännedom:

São João, portugisiskt fartyg, på väg till Portugal från Fjärran Östern och Indien, som sjönk nära Algoa Bay (inte långt från Port Elizabeth) 1552. Förutom slavar fanns det rikligt med guld, juveler och mynt ombord.

São Bento, portugisiskt fartyg, på väg från Fjärran Östern till Lissabon. Skeppet sjönk 1554 nära Port Saint John på Sydafrikas östkust. Ombord fanns en stor skatt bestående av guld, rubiner, safirer, mynt och andra rikedomar.

Boa Viagem, portugisiskt fartyg som på vägen från Fjärran Östern till Portugal sjönk 1588 utanför Godahoppsudden. Ombord fanns kryddor, guld, juveler och mynt till ett ofantligt värde.

Santo Alberto, ett portugisiskt fartyg som sjönk 1593 på väg från Fjärran Östern till Portugal. Santo Alberto gick under utanför Natals kust (Sydafrika). Fartygets kapten, Nuno Velho Pereira, lyckades rädda nästan alla ombord och även en större del av den värdefulla lasten. Mycket av guld och silver ombord lär dock ligga kvar på havets botten.

São João Baptista, ett portugisiskt fartyg som på vägen från Goa 1622 attackerades av två nederländska kaparfartyg. Kaptenen Pedro de Moraes lyckades efter en längre jakt strandsätta sitt fartyg nära nuvarande East London (Sydafrika). Delar av lasten (som bestod av guld, silver, ädelstenar och mynt) lär ligga kvar i fartyget som ligger nedgrävt i sanden.

Nossa Senhora de Belém, ett portugisiskt fartyg som sjönk utanför Port Saint John (Sydafrikas östkust) 1630. Fartygets last lär ligga kvar på havets botten.

Sacramento, ett portugisiskt fartyg som tillsammans med ett annat fartyg, *Nossa Senhora de Atalaya*, seglade från Goa mot Europa 1647. *Sacramento* sjönk utanför Algoa Bay (nära Port Elisabeth, Sydafrika). Endast 72 av de 400 ombord lyckades ta sig iland. Med sig hade de små paket som innehöll ädla stenar. Infödingar på stranden tog det mesta. Stora skatter finns kvar i vraket.

Nossa Senhora de Atalaya, det andra portugisiska fartyget strandsätts fyra dagar senare vid kusten mellan Port Alfred och East London (Sydafrika). En stor förmögenhet i guld, ädelstenar och mynt ligger kvar i vraket.

Haarlem, ett fartyg tillhörigt Nederländska ostindiska kompaniet som förstördes av klippor vid Table Bay (nära Kapstaden) 1647. Fartyget var på hemväg från Batavia med en last bestående av flera hundra ton tenn och stora mängder guld, mynt och ädelstenar. Lasten ligger spridd på havets botten.

Siamesiskt fartyg, som förde Siams ambassadör till Spanien tillsammans med en förmögenhet i juveler, guld

och siden, sjönk utanför Cape Agulhas (Sydafrika) 1687.

Dageraad, ett nederländskt fartyg som sjönk nära Robben Island (Sydafrika) 1694. Ombord fanns skatter från Fjärran Östern.

Merestyn, ett nederländskt fartyg som var lastat med kryddor från Java och Sumatra, tenn och guld sjönk 1702 i Table Bay (Sydafrika).

En nederländsk flotta bestående av 30 fartyg sjönk i Table Bay 1715. Troligtvis fanns skatter ombord.

Middleberg, ett fartyg som tillhörde British East India Company sjönk i Table Bay 1781. Ombord fanns stora mängder med guld-, silver och kopparmynt och möjligen även indiska ädelstenar.

Grosvenor, ett engelskt fartyg som förläste vid Sydafrikas östkust 1782. Efter många äventyr kunde delar av besättningen ta sig till Kapstaden. Enligt de samtida engelska tidningarna fanns det värden ombord för ca £ 300.000. Besättningens äventyr blev mycket omtalade under slutet av 1700-talet, t o m i Sverige kom det ut en skrift med titeln: *Berättelse om Ängelska Skeppets Grosvenors Stranding på Africas Östra Kust, samt Besättningens vandring genom Landets inre öknar till Capska Nybygget År 1782*, tryckt i Uppsala 1782.

Wilhelm de Zweite, ett fartyg tillhörigt nederländska ostindiska kompaniet som sjönk utanför Sydafrikas östkust 1815. Ombord fanns en last bestående av tenn och guld.

Farvattnen kring Godahoppsudden är mycket farliga och om man lyckades ta sig iland efter ett skeppsbrott väntade hottentotter och bushmän med sina klubbor och spjut.

Ian Wiséhn

JAN WALLDÉN MYNTHANDEL

KÖPER • SÄLJER • VÄRDERAR

Gratis prislistor över

ANTIKA MYNT

Sökes: Plåtmynt

Brunnsgatan 22, Box 357
611 27 NYKÖPING Tel. 0155-671 54

Carl Clemens Rothstein

– en tidig docent i numismatik

Av Ian Wiséhn

Under 1800-talets första hälft utnämndes vid olika tidpunkter två docenter i numismatik eller mer korrekt i *numismatik och fäderneslandets antikviteter*. Den förste av dessa var Carl Clemens Rothstein som idag är praktiskt taget bortglömd. Han föddes i Adolf Fredriks församling i Stockholm 22 oktober 1780. Efter skolgång i hemstaden blev han informator för majoren Arvid Trolles på Trolleås syster-söner och landshövdingen friherre Göran Henrik Falkenbergs söner (denne Falkenberg, 1746–1803, ägde en myntsamling som förtecknats i en katalog med titeln: *Förteckning på Falkenbergiska Myntsamlingen* i samband med att samlingen skänktes till Wexiö Gymnasii Myntkabinett). Då Rothstein slutat med denna syssla erbjöds han av Trolle att få studera vid Lunds universitet på dennes bekostnad. I detta erbjudande ingick även att under ferierna få bo på Trolleås. Vid uni-

versitetet studerade Rothstein teologi, men ägnade även stort intresse åt studier i numismatik och förhistoria. Han disputerade med avhandlingen *De historia ex antiquis nummis illustranda* som trycktes i Lund 1805. Enligt dåtidens akademiska regler försvarades avhandlingen av Laur. P. Engeström. Rothstein utnämndes härvid till docent i numismatik och fäderneslandets historia — en tjänst som han innehade åren 1805–1810. Han blev 1810 rektor vid Landskrona skola. Efter kallelse av *patronus* majoren Arvid Trolle på Trolleås blev Rothstein kyrkoherde i Bosarp och Västra Strö församling (Onsjö kontrakt).

Carl Clemens Rothstein avled i diabetes i Bosarp 29 oktober 1818, endast 37 år gammal.

Rothstein lär ha varit en mycket begåvad och älskvärd person som var allmänt omtyckt. Ett tiotal år senare utnämndes Bror Emil Hildebrand

till docent (1830–1832) i numismatik. Hildebrand disputerade i december 1829 (disputationen varade i två dagar) med avhandlingen *Numismata Anglo-Saxonica Musei Academiae Lundensis ordinata & descripta*, Lund 1829.

Ahnfelt, J., *Tal hållet den 18 november 1818 till minne af kyrkoherden . . . Carl Clemens Rothstein wid dess jordfästning i Bosarps kyrka*. Lund 1818.

Carlquist, G., *Lunds Stifts Herdaminne*. Ser II, 7, Lund 1959, sid 72–73.

Nathorst-Böös, E & Wiséhn, I, Numismatiska forskare och myntsamlare i Sverige fram till 1830-talet. *Num. Medd.* XXXVI, Uppsala 1987, sid 38.

R + S (sign), Lille indsigelse. *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, 1953, nr 3, sid 70–71.

**GYNNA
SNT:S
ANNONSÖRER**

12 september
MYNTAUKTION

Katalog 20:-

Specialauktion

AKTIEBREV

Illustrerad katalog 30:-

Beställ katalog på pg 654–4 med
angivande av katalogtyp.

AUKTIONSVERKET

MYNT

AB STOCKHOLMS AUKTIONSVERK

JAKOBSGATAN 10, BOX 16256, 103 25 STOCKHOLM.
TEL. 08—14 24 40.
ENGELBREKTSGATAN 7, 211 33 MALMÖ.
TEL. 040—11 20 26.

! För storsamlares räkning !

söker vi det bästa inom numismatiken:

- utsökta exemplar av sällsynta objekt!
- värdefulla samlingar mynt eller medaljer!
- mynt före 1930 i spegelkvalité!
- alla svenska guldmynt i god kvalité!

HIRSCH MYNT AB

Box 5358, 102 46 Stockholm

Humlegårdsgatan 13

08/783 77 65

Uppgifter om tidiga myntsamlare i Wedbergs klippsamling

I Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA) i Stockholm finns en klippsamling som sammanbragts av Johan Otto Wedberg (1826–1912). Klippen förvaras i tio helfranska band från 1700-talet. På de blanka vita sidorna har Wedberg klistrat in klipp från slutet av 1600-talet fram till 1912. Han har tämligen hänsynslöst klippt ut notiser av numismatiskt intresse ur tidningar och böcker — oftast utan att ange den skrift som notisen eller artikeln härstammar från. Klippen behandlar nya mynt, beskrivningar på nya medaljer, kungörelser, myntfynd, myntauktioner, myntannonser och uppgifter om kända myntsamlare.

JO Wedberg avslutade sin långa juridiska bana som justitieråd. Han hade främst gjort sig känd som en framstående mynt- och medaljkännare. Under åren 1903–1906 var han Svenska numismatiska föreningens ordförande (han hedrades på föreningens årsmötesmedalj 1916) samt var under många år frimurareordens mynt- och medaljvårdare. Han invaldes år 1885 i Kungl Vitterhets, historie och antikvitetsakademien som hedersledamot. Vidare var Wedberg länge en framstående amatörskådespelare.

I Th Högbergs utmärkta arbete *Svenska numismatiker under fyra sekl*er (Göteborg 1961) finns en kort biografi över JO Wedberg. Beklagligtvis har Högberg gjort ett misstag med porträttet i detta kapitel. I stället för ett porträtt över Wedberg finns en bild på en fetlagd herre vid namn Hedberg på denna plats. Det är dock mycket lätt att sådana misstag sker — särskilt om man från annan ort beställer bilder från t ex Kungliga Biblioteket (som skett i det här fallet).

Vid genomgång av klippsamlingen har undertecknad hittat uppgifter kring ett antal myntsamlare som numera får anses som bortglömda.

— Friherren och kanslirådet *Clas Alströmer* (född 1736 i Alingsås och död 1794 på Gåsevadsholm) var son till den store Jonas Alströmer. Efter studier i Uppsala (han var elev till Linné och Wallerius) och omfattande resor i Europa kom han hem till ett oavlönat arbete som kommissarie i

JO Wedberg, justitieråd och numismatiker. Runt halsen bär han Carl XIII:s ordens riddartecken och på bröstet Nordstjärneordens kraschan för kommandör med stora korset samt ordenskorset till Carl XIII:s orden.

Reprofoto: Gunnel Jansson, RAÄ/SHMM-T, ATA.

Kommerskollegium. 1770 gifte han sig med Sara Katarina Sahlgren, dotter till den rike direktören Niklas Sahlgren. Alströmer kom att ingå i sin svärfars stora handelshus. Som anställd hos Sahlgren kunde Clas Alströmer ägna sig åt en rad intressen samt personligt mecenatskap. Sedan den Sahlgrenska firman nödgats in-

ställa sina betalningar, drog sig Alströmer 1785 tillbaka till sin egendom Gåsevadsholm. Där tillbragte han sin tid med egendomens skötsel och studier i sitt värdefulla bibliotek och sina samlingar. I en notis i en Göteborgstidning 1784 sägs det att Alströmers myntkabinett hör till landets märkvärdigaste i omfattning och värde.

Källor: Wedbergs klippsamling under året 1784.

Naumann, E: Alströmer, Clas. *Svenskt Biografiskt Lexikon*. Vol 1, Stockholm 1918, sid 567 - 570.

— Under rubriken *Notificationer och Auctioner* står följande:

Den 23 och 24 i denna månad (år 1799 - månaden okänd), på för- och eftermiddagarna, försäljes genom Auction å Blasiholmen uti huset N:o 93, aflidna Fru *Anna Brandels* Sterbhus lösa egendom.

Åfwen försäljes åtskillige Guld- och Silfwer- Medaljer och Mynt, hwaribland en del äro helt rara och sällsamma at finna, som 2:ne dagar näst före Auction är at beses.

Källa: Wedbergs klippsamling under året 1799.

— Ifrån en Studerande boende hos Herr Professor Flygare, äro nyligen utur en Bureau-låda följande saker bortstulne: En röd-randig Silkes-pung med ineliggande Fem blanka Riksdalrar, En Ducat af Gust. d. 3:djes; Gust. d. 3:djes Begravningspenning, Twå Caroliner, en af Carl II:tes och en af Carl 12:tes, samt Ett Plåt-stycke. En lärftspung med åtskillige utrikes mynt, såväl Engelske som Franske af Koppar och Mässing, samt En Sars mynt-tecken m.m. Den som dessa saker-tillrätta skaffar får en belöning af Twå Riksdaler, då han sig anmäler hos herr Changeur, boende hos Läderhandlaren Ström i Fjerdings, Upsala.

Källa: Wedbergs klippsamling under året 1799.

— I en tidningsnotis från 1778 antyds det att friherren och diplomaten *Mathias Palbitzki* (född 1623 i Stolp i Hinterpommern och död 1677 i Julita, Södermanland) hade stora kunskaper i ämnet numismatik. Bevarade finns brev från Palbitzki till medlemmar av Rikstens Råd vari frågor om grekiska och romerska mynt behandlas med för sin tid stor lärdom. Huruvida han själv ägde några mynt är osäkert. Han var gift med Regina Khevenhüller, dotter till hovmarskalken och numismatikern Paul Khevenhüller. Palbitzki övertog Julita efter sin svärfar. Däremot fick han inte myntsamlingen. Den skänkte Khevenhüller till drottning Kristina. Palbitzki spelade en jämförelsevis underordnad roll som ambassadör. Däremot hade han viss betydelse som kulturförmedlare till Sverige och drottning Kristina. Blå introducerade han skulptören Cordier och medaljkonstnären Parise. Under sina resor gjorde Mathias Palbitzki flitigt bruk av sitt ritstift. Hans skisser, huvudsakligen landskapsutsikter, har

främst topografiskt och arkeologiskt intresse.

Källor: Elgenstierna, G: Den introducerade svenska adelns ättartavlor. Vol V, Stockholm 1930, sid 620.

Nathorst-Böös, E & Wiséhn, I: Numismatiska forskare och myntsamlare i Sverige fram till 1830-talet. *Numismatiska Meddelanden XXXVI*, Uppsala 1987, sid 64.

Svenska Män och Kvinnor, vol 6, Stockholm 1949, sid 4-5.

Wedbergs klippsamling under året 1778.

— Likaledes finns här i Norrköping, sedan någon tid, et vackert Medaille-Cabinet, som Hr Bruks-Patron *Elias Pasch*, ägare af det härvar. Messingsbruket, efterhand samlat och alt vidare ökar. Det går redan til et antal öfver 2000 Penningar; och är äfvenledes början gjord til en *Bibliotheca Numismatica*.

Källa: Wedbergs klippsamling under året 1787.

— *Thomas Tottie* (1741-1797), som var ägare till Älvkarleö bruk på Älvkarleön i Dalälven (han köpte bruket 1772) ägde "ett vackert Medaille-Cabinet." Denna samling gick senare i arv till sonen *Carl Tottie* (1784-1850).

Källor: Svenska Män och Kvinnor, vol 8. Stockholm 1955, sid 26.

Wedbergs klippsamling under året 1787.

Ian Wiséhn

Mitt i City PEO Mynt & Frimärken

Med stor sortering av
Mynt • Sedlar • Medaljer
Frimärken • Vykort
Aktiebrev • Tillbehör

Drottninggatan 19, Box 16245
103 25 STOCKHOLM
Tel 08-21 12 10

Myntpoesi

Den oförliklige Alf Henrikson har i sin mycket stora produktion två dikter ur boken *Sakta mak*, Stockholm 1968, med stark anknytning till mynt. Som den generöse man han är har han tilllåt att de återgives i Svensk Numismatisk Tidskrift. De är helt okomplicerade och kräver ingen form av kommentarer utan kan läsas som två exempel på hans förnämliga verskonst.

ENB

I Statens Historiska Museum

Med kufiska mynt i mängd och massa betalade kalifen i Bagdad. Gömda genom sekler i svearnas jord myllrar de nu i museum.

Odalbönder åkte i österviking från Svitjod till Särkland var vår. I dråpliga drakar på Volchov och Volga drog de med varjehanda varor.

Vad var vår export till Tusen och en natt från Visby och Vallentuna? Männe myrmalm och bräder, männe björnskin och böckling till kalifen för kufiska mynt?

Nej, slugare slag krävs för slika slantar: slavar och unga slavinnor! Fager var frukten av sträva strandhugg i dalen av Dyna och Don.

Gav geschäft i den sköna Scheherezade männe väldig vinst åt Vätö? Här vilas helt visst valutan, kalifens klingande kufiska mynt.

Historiens nytta

I Johan III:s dagar stod penningvärdet på spel. Det gick ner i vårt land under fem års tid till en tjugofemtedel. Så ofta jag köper en redig biff och baxnar för priset därvid så hämtar jag tröst ur det lilla jag vet om Johan III:s tid.

Från Kungl Myntkabinettet

Utställning i Främre Orienten

I en vandringsutställning ämnad att visas i ett antal huvudstäder i arabisktalande länder visas förstora fotografier av åtta dirhamer och två dinarer präglade under tiden 122–321 eH (= 739–933 eKr) inom Kalifatet under skilda dynastier och kalifer och sedermera återfunna i Sveriges jord enkannerligen på Gotland, dit de blivit förda och nedgrävda under vikingatiden; sådana mynt ha till ett antal av ca 80 000 blivit återfunna i Sveriges jord, där de torde vittna om eventuella handelsförbindelser under vikingatiden mellan Kalifatets länder i Mellersta Östern och Norden. I utställningen visas utom ovannämnda förstora fotografier dessliques 48 autentiska silvermynt (dirhamer) av det slag, som plägar återfinnas i de svenska vikingatida skattfynden. Utställningens skärmavdelning inledes från höger av en karta visande i grön färg det dåtida Kalifatets ungefärliga utsträckning och i röd färg det nutida Sveriges samt däremellan de osteuropeiska floder över vilka dessa mynt sannolikt tillryggalagt sin färd mellan Kalifatet och Sverige. Inom Kalifatets ungefärliga gränser synas utsatta de myntpräglingsorter, vilkas mynt äro representerade i föreliggande utställning.

De förstora myntbilderna visa silvermynt präglade i ordning från öster till väster begynnande med det längst upp till höger å den andra skärmsektorn då åtsida och fränsida av ett mynt präglat i ^cUmän då Masqaṭ år 321 eH = 933 eKr under den waḡihidiske härskaren Jūsuf ibn Waḡīh med omnämnande av den ^cabbāsidsiske kalifen al-Qāhir billāh; waḡihidernas dynasti regerade i ^cUmän ca 317–341 eH = 929–53 eKr med erkännande av ^cabbāsidskalifernas överhöghet, detta senare var vanligt förekommande inom Kalifatet från början av 200-talet eH = 800-talet eKr. Vid varje myntbild angives dess mera betydelsefulla texter (då uppgifter om myntherre, präglingsort, präglingsår etc) i normaliserad arabisk stavning och skrift. Det andra myntet är präglat i al-Jamāmah i nuvarande Saudiarabien under den ^cabbāsidsiske kalifen al-Mahdīs regering (158–69 eH = 775–85 eKr) år 169 eH = 785/6 eKr; å detta mynt omnämnes även namnet ^cAbd Allāh ibn Sa^cid, vilken kan ha upprätthållit posten som guvernör i denna trakt under denna tid (ofta kunna myntinskrifter giva upplysningar om personer, vilka annars äro okända). Det tredje myntet är präglat under den ^cabbāsidsiske kalifen al-

Mu^ctaḍid billāh (279–89 eH = 892–902 eKr) i Madīnat al-Salām, vilket var det officiella namnet på huvudstaden Bagdad, i Irak år 287 eH = 900 eKr. Det fjärde myntet är präglat i Dimašq (Damaskus) i Syrien under den umajjadiske kalifen Hišām (vars namn dock ej är omnämnt å myntet) år 122 eH = 739/40 eKr. Det femte myntet är präglat i Mišr = Egypten (betecknande al-Fustāt då Gamla Kairo) under den ^cabbāsidsiske kalifen al-Rašīd (bekant från sagosamlingen Tusen och En Natt) 170–93 eH = 786–809 eKr) år 181 eH = 797/8 eKr; å myntet omnämnes väl ej namnet å kalifen men tvenne andra personers, nämligen dennes sons och utsedde arvtagares al-Amīns, vilken ock kom att efterträda al-Rašīd och regera 193–8 eH = 809–13 eKr (att låta prägla mynt i tronföljarens namn är ej helt ovanligt bland ^cabbāsidsiska kalifer), därjämte omnämnes ock namnet å kalifens vezir Ġa^cfar ibn Jahjā av barmakidernas ätt, även han bekant från ovannämnda sagosamling, han var vid tiden för detta mynts prägling hedersguvernör över bl a Egypten. Det sjätte myntet är präglat i Ifriqijah, vilket var namnet å en provins inom Kalifatet motsvarande ungefär det nutida Tunisien med huvudstad i Qajrawān år 165 eH = 781/3 eKr under den ^cabbāsidsiske kalifen al-Mahdī (158–169 eH = 775–85 eKr); här omnämnes förutom kalifens namn även sonens/tronföljarens i detta fall Hārūn sedermera kalif under namnet al-Rašīd (se

Utställningen provuppställd i Kungl Myntkabinettet före avfärden till Främre Orienten. Foto Gunnel Jansson, Raä.

ovan). Det sjunde myntet, vilket är ett anmärkningsvärt och ovanligt mynt, synes vara präglat i Tilimsån i västra Algeriet enligt inskriften å myntet; enär detta är ett fragment, där halva delen bortklippts (ganska vanligt i de vikingatida skatterna) framgår ej präglingsåret, utan man får tidsbestämma det till år 180 = 796/7 e Kr då stampidentiskt mynt präglades i denna ort enligt litteraturuppgift; det torde vara präglat under en idrisidisk eller sulajmānisk furste. Det åttonde silvermyntet är präglat i Marocko i staden Walīlah (det antika Volubilis (Qasr Firawn) nära Meknès) under den idrisidiska furstem Idrīs I (172-7 eH = 789-93 eKr) år 174 eH = 790/1 eKr. Varken furste- eller kalifnamn finnas å detta mynt, däremot 'Alīs namn, vilket ej förvänar, då idrisiderna bekände sig till šī'ah, de voro för övrigt en av de första dynastierna, som mälde sig ur den direkta 'abbāsīdiska överhögheten.

Det överväldigande flertalet av islamiska mynt funna i Sveriges jord och hitbragta under vikingatiden utgöras av silvermynt, dirhamer av hittills beskriven typ; några få guldmynt (dīnārer) ha emellertid ock återfunnits och dessa representeras i denna utställning av tvenne mynt funna i Uppland, och av vilka förstoringar visas på den fjärde och sista skärmsektorn. Det övre är präglat i Wāsīt i nuvarande Iraq, en numera försvunnen stad mellan al-Kūfah

och al-Bašrah under den 'abbāsīdiske kalifen al-Mu'atamid 'alā llāh (256-79 eH = 870-92 eKr), vars namn ock återfinnes å myntet, år 258 eH = 871/2 eKr. Det undre guldmynet är präglat under sistnämnde kalif i al-Rāfiqah i nuvarande Syrien vid Euftrat nära al-Raqqah år 274 eH = 887/8 eKr; å detta mynt omnämnas förutom kalifen även al-Mufawwad ilā llāh och Aḥmad ibn al-Muwaffaq billāh, varav den senare är kalifens brorson, sedermera själv kalif under namnet al-Mu'atādid billāh (279-89 eH = 892-902 eKr) se ovan, under det att den förre var en guvernör. Som ovan omnämnts visas dārfjämte 48 st mynt - umajjadiska och 'abbāsīdiska - i montrar under skärmarna.

Utställningen har visats och kommer att visas i åtminstone följande städer i arabiska länder: Abu Dhabi, Alger, Amman, Damaskus, Kairo, Muscat, Riyadh, Tunis m fl. Vid invigningen i Damaskus i början av mars, vilken förrättades av republiken Syriens kulturminister Dr. al-Attar, och vilken sammanföll med ett syriskt museumsymposium, där undertecknad deltog som syriska kulturministeriets gäst, avhöll han ett föredrag om förekomsten av islamiska mynt i svenska, vikingatida skatter, deras troliga färdvägar och deras präglingsorter med särskilt omnämnande av sådana orter belägna inom det nuvarande Syriens gränser.

Bengt E Hovén

Utställningen har sammanställts av Kungl Myntkabinetet genom Bengt E Hovén på uppdrag av Utrikesdepartementet och Svenska Institutet.

Begravna i silver

Några tjänstemän vid myntverket i Philadelphia, USA, var nära att begravas i silver i oktober 1903. De hade fått i uppdrag att räkna en större mängd silvermynt, som sedan många år legat upphopade i ett valv i myntverket. Vid öppnandet av valvet visade det sig att påsarna vari silvermynten förvarades var multnade och föll sönder så snart man försökte lyfta dem. Då en av tjänstemännen sökte arbeta sig upp på penninghögen för att hopsamla de lösa mynten, sprack ett stort antal uppstaplade påsar, och hela massan silvermynt satte sig på en gång i rörelse. Tjänstemännen som fanns i valvet kunde endast med möda rädda sig undan från att begravas under de nedströmmande mynten. Silvermassornas nedstörtande skakade hela byggnaden. Mynten i valvet hade ett åsatt värde av 2 miljoner dollar.

IW

TILL HÖSTENS KVALITETSAUKTION
MOTTAGES NU INLÄMNINGAR AV
BÄTTRE ENSTAKA OBJEKT OCH HELA
SAMLINGAR T O M 23 SEPTEMBER.

Vid större inlämningar kan särskilda villkor
tillämpas efter överenskommelse.

AUKTIONSVERKET
MYNT

AB STOCKHOLMS AUKTIONSVERK

JAKOBSGATAN 10, BOX 16256, 103 25 STOCKHOLM. TEL 08-14 24 40

Från Kungl Myntkabinettet

Axel Wallenberg 90 år

Wallenberg är född i Nässjö den 22 maj 1898. Hans konstnärsbana började med studier vid C Althins och E Berggrens konstskolor. När han var 24 år gammal antogs han vid Konsthögskolan i Stockholm. Där fick han Milles som lärare under fem år. Wallenberg är verksam både som skulptör, medaljkonstnär och tecknare.

Henrik Cornell säger om Wallenberg: "... att han gett sina skapelser en egen karaktär sammanhänger kanske med att han alltid med iver hållit sig till den i varje särskilt fall föreliggande uppgiften och sökt sin inspiration i den."

Året efter det Wallenberg avslutat sina studier vid Konsthögskolan fick han i uppdrag att göra sin första medalj, 1928, som utgavs till minne av den svenska expeditionen till Spetsbergen för att rädda Nobile och hans män. Wallenberg anses genom denna medalj ha medverkat till medaljkonstens förnyelse. Till övriga förnyare under 1910- och 1920-talen räknas Mil-

les, Svante Nilsson och Gösta Carell. Wallenberg fick många andra medaljbeställningar efter denna lyckade debut. Han har flitigt anlitats av Sporrong AB. Inte minst har han ägnat sig åt den gjutna medaljen.

Wallenbergs medaljer har funnits med på flera internationella utställningar. En separatutställning har ägt rum på Kungl Myntkabinettet år 1968.

Axel Wallenberg kan glädja sig åt att in på sin ålders höst ha bevarat sin inspiration och sin arbetsförmåga.

Under tiden 6 maj - 5 juni 1988 visade Kungl Myntkabinettet en utställning över Wallenbergs medaljkonst på Millesgården på Lidingö.

Kungl Myntkabinettet

Utställningar:
Ingång Narvavägen
(hörnet Linnégatan) 2 tr,
Stockholm

Tillfälliga utställningar:
"Ur dolda gömmor"
pågår to m 25 september 1988.
"Antika mynt med andra ögon"
visas över sommaren i Sparbanken,
Borgholm.

Ring i övrigt telefon 08-783 94 00
för programinformation.

Museum:
Tisdag - söndag 11 - 16
Måndag stängt
Besökstid: tisdag 13 - 16
ingång Narvavägen

Besöksadress
(efter överenskommelse om tid
per telefon): Storgatan 41

Postadress:
Box 5405, 114 84 Stockholm
Tel: 08-783 94 00

**GYNNA
SNT:s
ANNONSÖRER**

Utställningen "Axel Wallenbergs medaljkonst" pågick från 6 maj till 5 juni och drog mer än 11 000 besökare, grupper ej inräknade. Från vernissagen på Millesgården ser vi Axel Wallenberg i samspråk med monterarkitekten Jan Polaček (montrarna ursprungligen byggda för FIDEM 1985 i Stockholm). Foto Gunnel Jansson, Raä.

MYNTAUKTION
I
KÖPENHAMN

HOLGER HEDES

danska myntsamling del I
lördagen den 24 september

*Innehåller medeltid,
typsamling efter Hede-nummer från 1541,
medaljer och en komplett samling
Danska Västindien.*

Portugalös 1591 RRR
värdering 200.000 kr

Speciedaler 1603 RRR
värdering 30.000 kr

Piaster 1771 R
värdering 100.000 kr

Katalogen ingår i firmornas vanliga abonnemang.
Lösnummerköpare erhåller katalogen enklast genom insättning av 50 kr
på postgiro 3003-1.

ARNE BRUUN RASMUSEN KUNSTAUKTIONER
Bredgade 33
1260 KÖPENHAMN

B. AHLSTRÖM MYNTHANDEL AB
Kungsgatan 28-30 · Box 7662
103 94 STOCKHOLM

Ny ordförande i SNF

I samband med SNF:s årsmöte i Kalmar den 14 maj 1988 ägde en del förändringar av styrelsens sammansättning rum. Göran Bergenstråhle avgick på egen begäran efter 10 år som föreningens ordförande. Ny ordförande är Torbjörn Sundquist. Madeleine Greijer är ny vice ordförande, Rolf Sjöberg ny sekreterare, medan Ulf Nordlind kvarstår som kassaförvaltare.

Madeleine Greijer, Anders Frösell och Ulf Ström omvaldes som ordinarie styrelseledamöter på 3 år. Börje Rådström valdes som ny ordinarie ledamot på 1 år. Till styrelsesuppleanter på 1 år valdes Kenneth Jonsson (omval), Ian Wiséhn (nyval) och Göran Wahlquist (nyval).

Till valberedning omvaldes Lars O Lagerqvist, Bjarne Ahlström och Frank Olrog.

Till ordinarie revisor valdes Hans Henriksson (omval), Bjarne Ahlström (nyval) och till revisorssuppleant Lars-Åke Lejon (nyval).

I samband med årsmötet tog Torbjörn Sundquist tillfället i akt att på styrelsens vägnar tacka Göran Bergenstråhle för det utmärkta arbete, som han lagt ned för föreningen som ordförande. Det är en verklig prestation att engagera sig och leda en rent ideellt arbetande förening under en så lång tid som 10 år och endast fyra av företrädarna har haft en längre ordförandetid. Med Göran Bergenstråhle vid rodret har föreningen fått en stabil ekonomi. Den publicistiska aktiviteten har varit hög. Bl a kan nämnas utgivandet av tre utgåvor av Numismatiska Meddelanden (samt en fjärde på gång), samtliga av mycket hög vetenskaplig kvalitet. Vidare har tre ytterligare utgåvor i serien "Smärre Skrifter" hunnit utkomma. Svensk Numismatisk Tidskrift (SNT) är nu inne på sitt 12:e år av obruten utgivning med 8 nr/år, i sanning ett fint resultat.

Även SNF:s medalj- och jetongutgivning har varit god under dessa 10 år: 2 medaljer och 5 årsmötesjetonger har slagits. Inom området utställningar har gjorts lyckade satsningar, tex Myntets Dag på SHM 1981, Stockholmia -86 men även utställningarna på de årligen återkommande antikmässorna i Stockholm. Under de sista åren har dessutom en ljud- och bildbandsseire i skilda numismatiska ämnen påbörjats.

Som erkänsla för det stora arbete och den omsorg Göran Bergenstråhle lagt ned för SNF har styrelsen beslutat kalla honom till korresponderande ledamot.

Rolf Sjöberg

Ett reportage från dagarna 14-15 maj kommer i nästa nr av SNT.

Red

SNF:s nye ordförande Torbjörn Sundquist (till vänster) avtackar den avgående Göran Bergenstråhle vid årsmötet i Kalmar. Foto Frank Olrog.

Guldmynt som ratades

En mynthandlare i Marylebone-distriktet i London hade till följd av ett vad år 1898 under två dagar utställt 20 sovereigns i sitt skyltfönster. Alla tjugu guldmynten var fullt gångbara och var värda 18 kr i dåtidens valuta. Sovereignmynten intog en mycket framskjuten plats bland en del andra myntsorter, och ett plakat gav upplysning om att vart och ett av de utställda mynten såldes för 15 shillings 6 pence. Trots detta generösa erbjudande infann sig ingen köpare, och mynthandlaren vann sitt vad. Endast en enda person kom in i butiken för att fråga, om de utställda guldmynten verkligen var äkta och gångbara, men då han inte fick annat svar på sin förfrågan än att samtliga utställda mynt var till salu för det uppgivna priset, drog han sig försiktigt tillbaka utan att köpa. Ett par dagar senare, då ryktet att man fick köpa sovereigns på Seymour street i Marylebone för 15 shillings 6

pence hade nått vida omkring blev tillströmningen stor, men då hade erbjudandet naturligtvis redan upphört att gälla.

IW

Ett mynt i kroppen i 32 år

Under ett slag i fransk-tyska kriget 1870-1871 blev en fransk soldat sårad i låret. Kulan blev uttagen och mannen betraktades som fullt återställd. Långt senare, år 1903, bildade sig en svulst på det ställe, där kulan inträngde. En operation företogs och läkarna fann i såret ett 10-centimesmynt från 1856. Kulan hade gått igenom soldatens portmonnä och tagit myntet med sig. Vid kulans uttagning hade myntet, som var starkt böjt, dock stannat kvar. Myntet överlämnades 1903 till Bazeille-museet.

IW

Detaljer om Delawaremynten

De nya "guldmynten" i samband med Delaware-jubileet blev för många, inte minst för oss myntsamlare, en så kallad flopp.

För egen del antecknade jag mig för två exemplar i höstas hos min husbank — en åtgärd som närmast blev till förgärlighet för bankens folk. Hela deras tilldelning av guldmynt blev just — 2 exemplar!

Någon form av orderlistor förekom under hösten länsvis på Riksbankens lokalkontor för att notera intresset för "guldmyntet." När listorna drogs in i oktober 1987 förelåg ett uttalat intresse för ca 28000 exemplar. Upplagan som först satts till 5000 stycken ändrades senare till 7500 för att slutgiltigt höjas till 10000 stycken! Dessa uppgifter har jag i efterhand inhämtat direkt från Betalningsmedelsavdelningen på Riksbanken.

Valhäntheten kring "guldmyntet" började redan på ett tidigt stadium. I Svenska Dagbladet kunde man läsa att myntet skulle präglas i Tumba, där man enligt namngiven sagesman inte präglat guldmynt på 63 år! Sveriges Radio, utlandsprogrammet, höjde budet till 68 år, därmed förnekande den i och för sig ganska sällsynta 20-kronan från år 1925. På min förfrågan svarade respektive reporter att sakuppgifterna hade man fått från Riksbanken.

Ett märkligt budskap får man genom det lilla "blad," 15 x 21 cm, som med bilder och data presenterar minnesmynten, såväl av guld som silver. Där meddelas helt framt: "utväxlas här!" Förmodligen avsett att uppsättas på bank- och postkontor!? Den enda mig bekanta utväxlingen, när det gäller "guldmyntet," av någon omfattning, ägde rum på Riksbanken efter den gyllene natten. Då hade folk i friluftsmundering köat i 5-10 timmar för att i nåder få inväxla ett stycke svenskt "guldmynt" per person — det vill säga "de första tappra 500" — sedan var lagret utväxlat. Men för den framgångsrike blev det en lönsam natt — han kunde bara någon dag senare sälja sitt nyförvärv för cirka dubbla priset!

Jag kan inte undanhålla ett skämtsamt gott råd om någon ny herr Dennis' guldpenning skulle aktualiseras. Det är ju så, att år 1995 fyller våra första mynt, Olof Skötkonungens pen-

Två åtsidesvarianter föreligger av 100 kronor 1988, Delaware-jubileet. Foto: Inga Krantz, B Ahlström Mynthandel AB.

1000 kronor 1988 i sitt etui.

ningar från Sigtuna, 1000 år! Låt det beryktade bolaget Franklin Mint sköta rulljangsen — det kan åtminstone elementa, när det gäller marknadsföring!

Om 1000-kronan blev en besvikelse så visade sig silvermynten medföra en lätt överraskning. När ca 32000 exemplar hade präglats blev stampen otjänlig. En ny tillverkades och si — en variant uppstod. Resterande ca 118000 exemplar avviker i vissa detaljer från den första upplagan. Främst märks, att huvudet är större, texten löper närmare randen och bokstäverna BT vid halsavskärningen står mera fritt från varandra. Även på fransidan finns smärre divergenser.

Så medförde då åtminstone den nya 100-kronan något att studera för den myntintresserade. Liksom sina föregångare blir väl även detta ett "plastmynt" i sitt etui. På allmänna marknaden kan man ibland få uppleva att våra jubileumsmynt helt avvisas som betalningsmedel.

Carl-Axel Lindblom

INLÄMNING TILL MYNTAUKTION

Vår stora myntauktion äger rum lördagen den 19 november på Stora Hotellet i Linköping.

Inlämning sker fram till den 7 oktober.

Vi tar emot bättre svenska och utländska mynt, sedlar, medaljer, ordnar, litteratur, enstaka objekt eller hela samlingar.

Provision 10%
Illustrerad katalog.

THÖRNSTRÖMS MYNT & SEDLAR AB

DROTTNINGGATAN 48
582 27 LINKÖPING Tel: 013-13 54 65

FRÅGE- SPALTEN

Fråga:

I Kronobergsboken 1987 finns på sid 193 bilder av 5 öre silvermynt med årtal 1759. Där står att myntet kallades "enkel pjas" eller "sexstyver", på grund av att det var i omlopp som 6 öre silvermynt, — eller — står det — även "tolvöre" (i kopparmynträkning).

Kritiker till boken har sagt ifrån att "tolvöre" måste vara fel, eftersom silver och koppar räknades i förhållandet 1:3, varför myntet måste ha kallats "adertonöre" (= 6×3) i kopparmynträkning.

Enligt Wallroth: Numismatiska Meddelanden XXII, Stockholm 1918, sid 122, meddelas i en fotnot att myntet kallades "tolvöre" — "(i k:m räkn)".

Rätt eller fel? — Det bör finnas samtida litteratur — ej nödvändigtvis numismatisk — som beskriver vad man på den tiden sade om 5-öringen, för att inte tala om de bakomliggande valutahistorierna.

Lennart Wallén
Ingarö

Svar:

Det är riktigt att Wallroth i en not kallar 5 öre SM för "enkel pjas", "sexstyver" eller "tolvöre" (i KM-räkning). Det sker i en tabell avseende Sveriges mynt 1719–1765. Tyvärr kan man inte ta uppgiften så bokstavligen. 5-öret har en förhistoria. Föregångaren är 4 öre SM med i varje fall från 1667 känd utmyntning. Ett okänt antal mynt finns från 1665 och 1666 ehuru myntning inte är känd. I plakatet om myntet av den 7 oktober 1665 regleras relationen mellan silver- och kopparmynträkning så att 1 daler silvermynt är lika med 3 daler kopparmynt. Motsvarande gällde öresmynten. I kopparmynträkning blir alltså 4 öre SM = 12 öre KM. 4-öret upphörde att präglas 1684. Från 1690 slogs 5-ören men det är att märka att silverinnehållet i dessa nya mynt var exakt detsamma som i 4-öret. Då folk räknade i kopparmynt är det troligt att benämningen "tolvöre" följt med och kommit att gälla även 5-öret från 1690 och senare. Denna myntning upphörde 1715. I förordningen om myntet av den 20

december 1717 stadgas bla att 1 öre SM i fortsättningen skulle gälla för 2 öre, 2-öret för 4 öre SM samt 4-öret och 5-öret båda skulle gå för 6 öre SM. Anledningen var ju att de var av samma vikt. Eftersom tidigare 1 öre SM kallats "styver" var det naturligt att 4- och 5-öret skulle komma att kallas för sexstyver. De förhöjda 5-örena slogs från 1719, sporadiskt under 1720-talet men från 1730 regelbundet tom 1767 (med undantag av 1734), hela tiden som 5 öre SM men var och en visste att myntet skulle gå och gälla för 6 öre SM.

Det är nästan omöjligt att i skrift metodiskt belägga ett mynts öknamn. Det är icke författaren bekant hur länge 5-öret kan ha kallats "tolvöre;" knappast längre än det gamla 4-öret var i omlopp. Omkring 1718 gjordes ansträngningar att via tullen dra in dem. I förordningen av den 4 maj 1719 återkallades den dubbling av värdet som gjordes den 20 december 1717 i det att 1 och 2 öre SM skulle gälla just för den åsatta valören och att 4 ören från 1716–1718 ej skulle gälla mer än för 4 öre SM eller "12 öre Kopp.mt."

Författaren har inte lyckats hitta någon förordning vari anges att 4-öret från 1667 och senare indrages. Det har troligen skett pr 1 januari 1777 i samband med myntreformen — om nu några 4-ören varit i cirkulationen så länge. De har troligen indragits underhand såsom pr 3 april 1700 då 140.000 daler i 4-ören ommyntades till 5-ören. En sak är dock klar: även om 5 öre SM någon gång kallats "12-öre" har den i kopparmynträkning vid betalning gällt som 18 öre KM.

Bertel Tingström

Nya uppgifter för museerna

Kultur och kulturminnesvård är inte längre bara en stenxyxa, eller — för all del — ett mynt i en glasmonter på ett museum, eller en bevarad soffa från ett 1700-talslott. Kultur är också industrihistoria, bebyggelsemiljö och landskapsbild.

Ungefär detta är utgångspunkten för den rapport (*Centralmuseerna och kulturmiljövården*, Ds U 1986:6) som skrivits av Bengt Nyström och Lena Palmqvist, med anledning av riksdagsbeslutet om de centrala museernas uppgifter (KrU 1986/87:21).

I rapporten talas om behovet av ökat samarbete mellan de centrala museerna och riksantikvarieämbetet, mellan de centrala museerna sinsemellan, mellan dessa och de regionala museerna och mellan alla museer och lokala kulturrörelser som hembygdsföreningarna.

Rapportförfattarna påpekar, att många av de regionala museerna redan i dag utvidgat sin traditionella dokumentation av den materiella kulturmiljön till att gälla också den sociala, och gått in i samarbete med skolor och folkbildningsrörelser. Något för de centrala museerna att ta efter, anser författarna. Kärnan i författarnas resonemang blir att museerna mer aktivt måste gå ut i samhället med information, delta i projekt och förmedla helhetsbilder av historien.

I takt med att kulturmiljöbegreppet vidgats uppenbarar sig vita fläckar som behöver kartläggas. Till exempel dokumentation av hela bebyggelsemiljöer, av nu levande miljöer, sammanställningar av redan befintligt material och översikter över det svenska kulturarvets betydelse för individ och samhälle. Museerna kan inte bara syssla med att samlas och värda föremål.

Rapportskrivarna anser att museerna måste bli lättillgängligare, så att både forskare och "vanliga" besökare kan tillgodogöra sig den mängd kunskap som finns samlad där.

Som exempel på bra projekt nämns fornborgen Eketorp på Öland samt förra årets utställning "Luftangrepp" på Historiska museet i Stockholm, som tog upp luftföreningarna och hur de förstör vårt kulturarv, våra hus och statyer. Andra goda förebilder är olika lokala "gräv-där-du-står"-projektet och Ekomuseum i Bergslagen, ett miljömuseum uppbyggt kring ett 50-tal sevärdheter i sju kommuner.

Utredarna lägger även förslag till utvärderingar och utveckling av olika projekt som har med kunskapservice och levandegörande frågor (!) att göra.

TS

GYNNA
SNT:S
ANNONSÖRER

RECENSIONER

Biblis 1985. Föreningens för bokhantverk årsbok 1985. Stockholm 1986. 168 s.

Föreningen ger genom sina årsböcker den sanne bokälskaren många sköna stunder. 1985 års för läsaren in i numismatikens värld genom *Numismatika i svenska bibliotek* med Ernst Nathorst-Böös som guide. På 34 sidor (med fina illustrationer) får vi en översikt av vilka bokskatter som forna tiders bokälskare fört hem till vårt land som komplettering till det lilla vi själva presterat inom detta område.

NUF

Armémuseum 1982-1984. Meddelande XXXXIII-XXXXIV. Stockholm 1985. 368 s. ISBN 91-38-8879-7.

Vilka kulturskatter museivärldens årsböcker avslöjar — alla former av mänsklig verksamhet möter förr eller senare i de olika serierna! Denna gång får vi av Edward Drenzel veta mera om *Sällsynta finska krigsdekorationer*, medan Fred Sandstedt i *Medalje voor de Anglo-Boeroorlog 1899-1902* berättar om medaljelönlad svensk sjukvårdsinsats under Boerkriget.

Årsboken ger även i övrigt läsaren stort utbyte, lämpligen fördelat på flera lästunder.

NUF

Ancient portraits in the J. Paul Getty Museum. Volume 1. Malibu, California 1987. 142 s. ISBN 0-89236-071-2.

Antikens myntning har kommit att betyda allt mer och mer för dagens konsthistoriker i deras arbete med datering av periodens konst och med namngivning åt de otaliga, inskriftlösa byster och statyer, som överlevt till våra tider.

I denna skrift får vi nya bevis härpå av några av dagens främsta kännare av antik skulptur, bl.a. Flemming S. Johansen vid Ny Carlsberg Glyptotek i Köpenhamn, som skriver om Caesar och Caligula.

I *The Portraits in Marble of Gaius Julius Caesar. A Review.* granskar Johansen överlevande antika porträtt med utgångspunkt från en av Marcus Mettius år 44 f.Kr. präglad denar med Caesar som diktator för 4:e gången.

Johansen har i *The Sculpted Portraits of Caligula* funnit, att de bästa porträtten finns på de i Rom präglade kopparmynten, främst åren 37-38. Hans förkastande resp framhävande av olika byster är en fin studie. Han lämnar den intressanta upplysningen, att Caligulas efterträdare Claudius lät föra bort Caligulas byster nattid och att senaten lät smälta ned alla porträttprydda Caligula-mynt som gick att få tag på.

Sheldon Nodelman vid University of California griper sig i *The Portrait of Brutus the Tyrannicide* an med att slutligt fastställa, vilken bysttyp som verkligen avbildar Caesars mördare. För detta ändamål utnyttjar han de denarer som präglades av

Pedanius Costa, Servilius Casca, Plaetorius Cestianus och L. Servius Rufus för Brutus som "imperator" — en titel som han tog sig sommaren 43 f.Kr. Nodelmans artikel växer ut till ett försök att tolka stilen även hos andra, samtida bystporträtt.

Romerska riket hade under 200-talet e.Kr. många barn-kejsare. Susan Wood vid Harvard University ger oss i *Child-Emperors and Heirs to Power in Third-Century Portraiture* en spännande genomgång av 200-talets gossporträtt. Hon fastställer porträtt för Elagabalus, Alexander Severus, Philip II, Maximus och Gordianus III. För en annan grupp — Diadumenianus, Herennius Etruscus, Hostilianus, Valerianus II, Saloninus och Nigrinianus — kan hon däremot inte presentera några fullt tillförlitliga porträtt.

Det är fascinerande att läsa om vad en konsthistoriker finner ut av dragen och uppläggningsen av en byst mot bakgrund av vad de skriftliga källorna berättar om personen. Realismen i den romerska skulpturen — i jämförelse med idealiseringen i den grekiska — är att tillskriva romarnas dyrkan av fädernas andar. I hemmen fanns ju ett altare här för med byster av avlidna, som burits i begravningstågen och som tjänade sentida myntmästare inom släkten till förebilder, när de i sin myntning ville hedra den egna släkten.

NUF

Hewitt, V.H. & Keyworth, J.M.: As Good as gold. 300 Years of British Bank Note Design. London 1987. 160 s, rikt ill. (även i färg). ISBN nr ej angivet. Utgiven av British Museum Publications i samarbete med Bank of England.

Ett nyligen utgivet verk har tagit som sin uppgift att i korthet, men expressivt, berätta om banksedlarnas utformning i Storbritannien från de första tills idag. Låt mig genast säga att det är en utomordentlig publikation, för vilken man kan vara tacksam. I den litteraturförteckning som finnes, kan man emellertid se att först beträffande de senaste tjuo åren har sedlarna och deras problem beaktats, det må vara stilmässigt, som uttryck för bankverksamhet eller deras funktion rent nationalekonomiskt. När man studerar frågan ur det nu i Kungliga Myntkabinetet ingående Bankmuseets synpunkt och i nästan lika hög grad ser den i anslutning till KMK:s verksamhet, kan man lugnt konstatera att Sverige tidigare än något annat land observerat sedelns existens och viktiga roll som betalningsmedel, oavsett som en dansk numismatiker av facket en gång sade, "på utställningen har vi inga sedlar med för de är inte vackra"!

Den engelska sedelns historia är något yngre än den svenska. Man kan räkna 1694-7 som dess födelseår. Man beslöt då att grunda Bank of England och denna

bank (sedermera ganska kärleksfullt benämnd "The old Lady of Threadneedle Street") fick ansvaret att ge ut sedlar, givetvis den gången inlösbare i klingande mynt. Det skulle i en recension föra för långt att beskriva banksedelns öden. Under slutet av 1700-talet blev den tillfälligtvis inlösbare, men denna ställning, som den tilldelades av William Pitt d.y, föranledde aldrig någon rubning i bankens penningpolitik, som väl nästan alltid skotts oklanderligt.

Författarna påpekar att Britannia-motivet ju ursprungligen går tillbaka på Karl II:s halfpenny 1672. Javisst och där fick den svenske gravören förebilden för mynttecknet Publica Fide (1716).

Publikationen är synnerligen vällustrerad i både svartvitt och färg. Den som i likhet med recensenten trodde att vår egen Broiling varit den förste som använt färg vid sedelframställning får lära sig annorlunda; den som likaledes i likhet med recensenten är road av sedelförfalskningens historia har också en hel del att lära, liksom om de engelska och skotska privatbanksedlarna. Ändå är England ganska magert när det gäller beskrivningar av de provinsiella sedlarna; vid sidan av Maberly Phillips allomfattande verk om sedlar i Northumberland, Durham och North Yorkshire är det ganska tunt. Men som nyss framhållits har sedlarna fram till de sista dagarna varit helt ointressanta för forskarna; en annan sak är att efter initiativ bl.a. från det engelska institutet rörande banker, det nu blåser nya vindar i England. Hur det ligger till i Skottland kan vara en annan sak.

Det är svårt att göra några erinringar mot verket, kanske endast det vanliga att man under läsningen kommer fram till att man vill veta mer. Men det är ju egentligen ett positivt klander.

Ernst Nathorst-Böös

Carlisle, L.J., Australian Commemorative Medals and Medalets from 1788. Sydney 1983. 311 sid, rikt ill. Utgiven av B & C Press Pty Limited, Sydney. ISBN 0 9592956 15.

Att man på vår antipod tillverkar medaljer är ganska självklart och nu föreligger en beskrivning över alla de medaljer som framställts i Australien. Särskilt många samlare av sådana föremål kan Sverige inte visa fram, men det känns tryggt att veta, att Kungliga Myntkabinetet i sitt bibliotek införlivat sagda beskrivning.

Australiensisk medaljkonst har nåtts av mycket litet inflytande från Europa och USA — jag berör ej den asiatiska — då det är tveksamt om en sådan medaljkonst kan anses existera med undantag för Japan, som ju på FIDEM visat upp vad och att man kan.

Men visst produceras det medaljer i Australien. Saken skall inte ingående debatteras men den estetiska sidan av produktionen har med några undantag under de första nära 200 åren knappast nått en

acceptabel nivå. Detta förändrar ej att en bok som sammanfattar landets ansträngningar på detta plan är ytterst välkommen. Alla medaljer är reproducerade i originalstorlek. Men beskrivningen lämnar mycket övrigt att önska. Väl är alla texter från medaljerna ordentligt återgivna, men varje människa eller djur eller föremål har man systematiskt underlåtit att beskriva. Visst finns bilderna att tillgå, men i oerhört många fall får man gissa sig till vad de möjligen kan tänkas föreställa. Det är mer än ett märkligt sätt att beskriva medaljerna. Tillverkaren anges genomgående men sällan eller aldrig konstnären, vilket gör boken ur konsthistorisk synpunkt helt värdelös. Däremot är upplagestorleken ibland angiven, men i de flesta fall vet man den ej och har löst frågan med det lakoniska meddelandet n/k = not known!

Det är bra att Australien är medvetet om sina medaljer, men vi väntar fortfarande på en bra beskrivning över landets medaljer.

Ernst Nathorst-Böös

Polletter. Ernst Nathorst-Böös berättar om en särpräglad variant av mynthanteringen i Dalarna. Länssparbanken, Dalarna, Falun 1987, 12 s, illustrerad.

En liten trevlig översikt om dalapolletter — utan anspråk på total fullständighet — har utgivits av Ernst Nathorst-Böös, alltifrån Avesta Bruk till Ägs masugn. Varje polletutgivare är representerad med en bild, alla väl reproducerade; Stora Kopparbergs Bergslags rika polletutgivning representeras dock av sex bilder, där sifferhänvisningarna tyvärr dels är svårbegripliga, dels blivit felaktiga (nr 8 skall vara 9, nr 10 skall vara nr 11 på s 9, nr 3b och 3a skall vara resp 4b och 4a på s 8). Hage järnverk inrättades 1649, inte 1849. Skriften erhålles kostnadsfritt från Länssparbankens kontor i Dalarna.

LLT

Hälsingerunor. En hembygdsbok 1987. Ma- lung 1987. Utgiven av Hälsingekretsen av Gästrike-Hälsinge Hembygdsförbund. ISSN 0440-0585.

I många hembygdsböcker finns uppgifter som har intresse för den numismatiskt intresserade. Så är fallet med senaste volymen av Hälsingerunor. I artikeln *Långvinds bruk 300 år* skriver Lars Tottie bla om belöningssilver. Om en hammarsmed var sparsam med tackjärn resp kol då uppkom vad man kallade "överjärn". Om besparingen var stor under en säsong, kunde smeden få något föremål i silver såsom belöning. På samma sätt kunde de som arbetade i masugnen belönas. Finast var det att få något sk corpussilver, såsom en bägare, brännvinskalk eller tumlare. Vanligen fick man en sked eller något annat bestick. En text graverades in som tex *För flit vid Långvinds bruk År 1800*. Författaren Lars Tottie har åsikten att detta belöningsbruk började redan under tidigt 1700-tal. I samma artikel avbildas Kungl. Patriotiska Sällskapets medalj i silver för lång och trogen

tjänst (med Oskar II:s bild) tillsammans med originalkartongen. Detta exemplar hade utdelats till bruksarbetaren Erik Aron Siljeholm.

Roland Swerin skriver om *Jonas Hambræus* som under mitten av 1600-talet var anställd som predikant vid svenska legationen i Paris. Denne lät gjuta en medalj över drottning Kristina i samband med hennes besök i Paris 1656. Denna ovanliga medalj (Hild. 87) finns avbildad och bakgrunden till medaljens tillverkning kommer i ett förklarande ljus.

Slutligen skriver Märta Skarp några minnesord över *Greta Rodenstam* (1895–1987). Denna dam är för de flesta numismatiker okänd men har en viss anknytning till vårt ämne. Norrtelje Tidning låt 1952 tillverka ett litet häfte som författats av Greta Rodenstam: *Myntfyndet år 1868 vid Öster Knutby i Frötuna socken*. Denna uppsats trycktes i endast 300 exemplar och de flesta delades ut till vänner och bekanta i Hudiksvall.

Ian Wiséhn

MEDUSA Nr 1/1988. ISSN 0349-456X.

Jag har vid några tillfällen i vår egen tidskrift hänvisat till numismatiskt innehåll i denna antiktidskrift.

Det nya numret är ett "måste" för var och en som är intresserad av den antika grekiska myntningen, därför att Ulla Westermarck skriver om *Hekatomniderna som myntherrar*, dvs den släkt av satraper som styrde i Karien under persiska herraväldet under 300-talet före Kristus. De hade en intressant myntning och präglade såväl guld- och silver- som bronsmynt. Till släkten hörde Mausollos, byggherren för det berömda mausoleet i Halikarnassos.

NUF

Gotländskt Arkiv 1986. Uddevalla 1986, 280 s. ISSN 0434-2429. Beställes från Gotlands Fornsal, Visby.

Gotländskt Arkiv är den på hembygd inriktade årsbok, som haft och har mest att ge den numismatiskt intresserade.

I årsbokens 58:e årgång (1986) medverkar *Kenneth Jonsson* och *Majvor Östergren* med tre korta artiklar, som redovisar olika fynd, såväl äldre som nyare (RAGU).

Årsboken innehåller även en längre artikel — som Du bör läsa — av Lena Thunmark-Nylén. Under rubriken *Hedningar, kristna och silverskatter* presenteras ett försök att se de gotländska skatterna ur religionshistorisk synpunkt.

Författaren granskar hur myntförande skatter placerats i jorden under hednisk och kristen tid. Hon gör också jämförelser mellan intensiteten i myntflödet till resp kyrkobygget på Gotland. Författarens tes är presenterad på ett intresseväckande sätt och bör kunna inbjuda till fortsatta diskussioner, då den avviker från hittills dominerande synpunkter.

Det är alltid roligt med nya inlägg — tes som möts av antites kan ge en bättre syntes!

NUF

Kring en ordbok. Festskrift till Sven Ekbo 7 augusti 1975. Stockholm 1975. 201 s. ISBN 91-1-753171-3.

Bakom boken står Svenska Akademien och kretsen kring dess ordbok. I den vaskas fram en fin "guldklimp" för såväl historiker som numismatiker. Vad sägs om Sture Hasts *Skotkonung eller skötkonung?* som lektyr? Du får frågan väl penetrerad:

Handskriftsförhållanden,

Fördelningen och tolkningen av formerna Skot- och Sköt- i tidigare litteratur,

Ytterligare tolkningsmöjligheter,

Om formen Skot = skatt,

Om Sköt- som verbal förled,

Om formen Sköt- som verbstam ur skötkonungens synpunkt.

Det är — som Du nog förstär — en mycket detaljerad och fängslande studie, som tyvärr avslutas med slutsatsen:

"Vi kan således som resultat av denna undersökning konstatera, att frågan om vad förleden i tillnamnet skötkonung eller skotkonung betyder inte kunnat säkert lösas."

Författaren kunde möjligen ha studerat den numismatiska litteraturen så hade det blivit ett par uppslag till. Erik Gambys uppsats i vår tidning (SNT 1987:6, s 186) kände han inte till, eftersom den inte var tryckt när han skrev sin studie, men däremot L O Lagerqvists *Olof Skötkonungs "Sceat"-Münze* (Dona Numismatica, festskrift till W Hävernack, Hamburg 1965, s 73 ff.) som föreslår en *samtida* myntinskrift som "förlaga" till benämningen "skotkonung."

NUF

Medaljvännernas julafton inföll i år redan i maj. Då blev *Ulla Ehrensvärd: Medaljgravvården Erik Lindberg 1873–1966, del 2* (Numismatiska Meddelanden XXXII:2) tillgänglig för en väntande läsekrets. Som torde vara bekant för flertalet läsare av dessa rader utkom del 1 år 1974 som Ulla Ehrensvärds gradualavhandling. Del 1 omfattade den biografiska delen av verket och gav — såsom Bengt Thordeman uttryckte det i sin uppskattande artikel "under strecket" i SvD den 19 januari 1975 — en mycket levande och nyanserad bild av den märklige mannen Erik Lindberg. Dessutom omfattade del 1 kataloger över skulpturer, porträttmedaljonger och gravvårdar mm. För del 2 återstod i huvudsak katalogen över medaljer (inkl plaketter) och mynt.

Ordet katalog betyder i sig "förteckning". Det måste anses vara ett klart understatement att använda det för att sammanfatta innehållet i det nu utkomna bokverket. Förutom sedvanliga register o d innehåller bokens huvuddel 233 sidor text om de enskilda medaljerna och mynten, som därefter är avbildade på 140 plansch. Eftersom de beskrivna medaljernas och myntens antal är 475, ägnas i medeltal inemot en halv sida text åt varje medalj (mynt).

Och det är ganska tät och finstilt text. För varje medalj lämnas normalt en rad uppgifter: beteckning, beställare, beskrivning, upplagens storlek, modellernas vidare öden, noteringar (hämtade bl a från EL:s dagböcker och minnesanteckningar) om arbetets gång (utveckling, influenser, diskussioner, svårigheter m m) och hänvisningar till litteratur om medaljen. Myntbeskrivningarna är utformade på liknande sätt. Verket ger därigenom möjligheter för läsaren att studera tillkomsthistorien för varje medalj och mynt. Planscherna återger samtliga mynt och medaljer, åtsida och fränsida, i naturlig storlek. De har numrerats strikt kronologiskt och redovisas i det nyutkomna bandets textavdelning i denna nummerordning. I planschavdelningen gäller en mer systematisk redigering. Mynten redovisas för sig, medaljerna efter ämnesgrupper. Akademiernas medaljer och minnespenningar redovisas akademivis. Övriga medaljer redovisas gruppvis så att medaljer över personer med samma verksamhetsområde (tex bankmän) i planschavdelningen utgör en sammanhållen grupp. Sådana sammanhållna grupper kan också omfatta medaljer med anknytning till viss organisation (tex frimurare, museer eller utställningar), osv. Inom varje grupp redovisas medaljerna kronologiskt. — Detta synes vara en utmärkt metod för att presentera bildmaterialet. Medaljens utformning påverkas av skilda faktorer som tex medaljens typ och syfte, beställarens synpunkter m m. Planschavdelningen ger här möjlighet att följa utvecklingen för olika slag av medaljer. Erik Lindbergs verksamma liv omspänner lång tid; hans första medalj är daterad 1896 och den sista kom 1961. Planschavdelningen ger oss en underbar översikt i bild över medaljkonstnärens utveckling under dessa 65 år.

Verket kräver och innehåller utförliga och lättillgängliga register, avseende såväl del 1 som del 2. Läsaren har stor nytta av dem. Det gäller ju bl a att samordna de båda bandens skilda avsnitt. I register inrymmer sig tyvärr lätt fel som har samband med korrekturändringar och ombrytningar. Det synes som om sådana fel är sällsynta i denna noggrant bearbetade bok. Läsaren av innehållsförteckningen bör dock hålla i minne att (på sid 6) i förteckningen angivet planschnummer i intervallet 105-139 skall ökas med talet 1 (alltså till 106-140).

Det är ett faktsäckat innehåll som bjuds och det har nödvändigtvis krävt en stor och beundransvärd arbetsinsats. En förutsättning för uppläggningsen av såväl del 1 som del 2 av arbetet har varit det förhållandet att Erik Lindberg så ordentligt fört dagböcker och arbetsanteckningar som fallet är. Ulla Ehrens värds arkivaliska erfarenheter har utan tveivel gjort henne alldeles särskilt lämpad att ta hand om och bearbeta detta värdefulla material. Under tid som gått sedan del 1 av verket kom ut har säkerligen många sett fram emot den utlovade fortsättningen. När den nu före-

ligger inser helt visst läsarna, att tiden använts väl. Några fritidsproblem torde författaren inte ha haft under dessa år. Och resultatet har blivit att medaljkonstnären Erik Lindbergs oeuvre nu fått en på samma gång detaljerad och överskådlig presentation som kan betecknas som enastående.

ER

Bokverket beställes, som tidigare meddelats (SNT 4/5, 1988), från Svenska Numismatiska Föreningens kansli (tel 08-667 55 98, tisd-fred kl 11-13, adr Östermalmsgatan 81, 114 50 Stockholm). Priset är 250 kr inbunden.

Olle Adrin 1918-1988

Skulptören och medaljkonstnären Olle Adrin, Stockholm, avled den 25 mars i år efter en längre tids sjukdom.

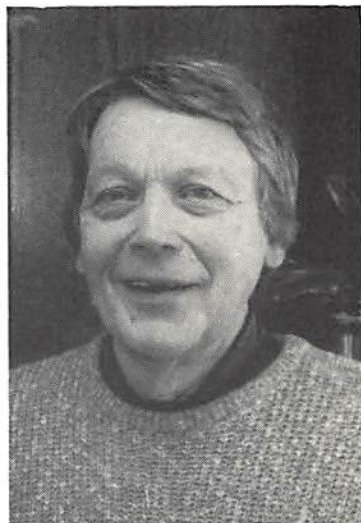
Som skulptör är Adrin mest känd för sina arbeten i monumentalformat, både skulpturer och reliefer, ibland kombinerade med ljudeffekter och avsedda att tas på. Det taktila elementet är framträdande bl a i den härliga, 70 meter långa frisen i Blindinstitutet i Tomtebodan. Karakteristiskt för Olle Adrin är att han samtidigt var fascinerad av det lilla formatet. I medaljsammanhang framträdde han första gången på FIDEM-utställningen i Stockholm 1955 och arbetade därefter kontinuerligt med medaljer ändå till sina sista år. På FIDEM-utställningen i Stockholm 1985 var han representerad med fyra nya medaljer från åren 1980-81. Han tyckte inte att en medalj, i enlighet med Otte Skölds ofta citerade uttalande, skulle vara en rund sak "som på ett behagligt sätt låter sig hållas i handen och betraktas". Det är att undervärdera medaljen som konststart, menade han. I stället var för honom det begränsade formatet en utmaning att arbeta med stor form i liten skala. Han var en nyskapare både i form och material. Förutom de traditionella materialen brons och bly använde han stål, aluminium, marmor och framför allt i akrylglas (plast). I akrylglasmedaljerna, som är hans mest originella bidrag till medaljkonsten, arbetar han med kontraster mellan blanka och matta ytor, djupa snitt och mjuka bubblor. Dessa medaljer kräver ljus; rätt belysta och flera tillsammans kan de ge en hisnande estetisk effekt. Adrin satte ibland ihop sina medaljer till grupper, som han gav fantasieggande namn, t ex den stora gruppen "Kosmisk resa". I den blandas de blänkande glasmedaljerna med skrovliga blymedaljer som representanter för himmel och jord.

Olle Adrin gjorde också porträttmedaljer men knappast av traditionellt snitt. En av hans första medaljer är den över kompositören Hilding Rosenberg, vars pregnanta profil konstnären tecknat i nersänkt relief över medaljytan. Trots avsaknaden av de-

taljer är likheten väl fångad. I en långt senare medalj över Carl von Linné, utgiven som Kungl Myntkabinettets Väners årsmedalj 1978, bekyrade sig Adrin föga om porträttlikheten utan utformade medaljen med sina många symboler ur djur-, växt- och stenriket som en hyllning till Linnés vittomfattande verksamhet.

Olle Adrin var en både manuell och intellektuellt intensivt arbetande konstnär. I likhet med många kolleger talade han gärna om sin syn på konsten och dess roll i ett modernt samhälle. Mera sällan grep han till pennan. Men en gång har han skrivit ner några respektlösa tankar om medaljen och dess funktion (NNUM 1966, s 28), rader, som ger uttryck för den lekfullhet som också fanns i hans natur: "Medaljer... kan användas på många sätt: bäras i handen och i fickan, ställas eller läggas på pianot, TV-apparaten eller bokhyllan, stoppas i bröstfickan, hängas om halsen i guld-, siden- eller gummiband... Men motivet i en medalj bör nog vara egalt - ett fritt konstverk".

Ulla Westermark

Olle Adrin. Foto Svenskt Pressfoto.

Adressändring?

Använd postens
adressändringsblankett,
som Du sänder till:

Svenska
Numismatiska Föreningen
Östermalmsgatan 81
114 50 STOCKHOLM

Vår nasjonale gullskatt

heter en broschyr som kan rekvireras från Oslo Mynthandel, Kongens Gate 31, N-0101 Oslo I. Vad rör det sig om? Jo, företagets energiske chef, Jan Olav Aamlid, har vågat sig på att köpa inte mindre än 100 484 nordiska guldmynt från perioden 1873 - 1925, ursprungligen härstammande ur den norske guldreserven! De utbjuds nu till salu i samarbeide med Kreditkassen i Norge (Christiania Bank og Kreditkasse).

När Tyskland överföll Norge den 9 april 1940 lyckades man rädda över den norske guldreserven till England. En del av i denna ingående mynt har sedan använts för diverse betalningar, bl a vid upprättandet av den Internationella Valutafonden. De har så hamnat i andra länders nationalbanker, vilka nu beslutat sig för att sälja de nordiska guldmynten. Det blev Oslo Mynthandel som vågade sig på affären. Vad rör det sig om för mynt? Jo, följande:

Danmark, 20 och 10 kroner 1873 - 1917.
Finland, 20 och 10 markkaa 1873 - 1913,
200 och 100 markkaa 1926.

Norge, 20 och 10 kroner 1874 - 1910.

Sverige, 20, 10 och 5 kronor 1873 - 1925.

De priser som anges i broschyren gäller kval 0/01 resp 01, kval 0-priser meddelas på begäran, liksom för de sällsyntaste årtalen. Bilder — i färg — av alla huvudtyper finns med. En svensk läsare kan notera, att ex Oskar II:s 20 kr typ I kostar 3 200 n kr i 01/0, Gustav V:s 20 kr 1925 i samma kval 6 000 n kr.

Avslutningsvis berättas litet för den fä-kunnige om silver- och guldmyntfot, hur mynten tillverkades mm. Det varnas för mynt i dålig kvalitet och vi får också läsa, att inköpet av dessa guldmynt finansierats med lån i samarbete med Kreditkassen och att ett "guldlån" utverkats genom dem från The Bank of Nova Scotia, London.

LLI

**BEGÄR FÖRTECKNING
ÖVER LITTERATUR TILL SALU
HOS SNF!
SKRIV eller RING 08-67 55 98**

LUNDS MYNTHANDEL
KÖPER och SÄLJER
BYTER och VÄRDERAR
MYNT och SEDLAR
TILLBEHÖR och LITTERATUR
GRATIS LAGERLISTA
(uppgiv samlarområde)

Lostergatan 5, 222 22 LUND
Tel 046-14 43 69

FÖRENINGAR

ESKILSTUNA NUMISMATISKA FÖRENING har möten på Nya Gästis kl 19.00 sista tisdagen i varje månad utom december. Auktion varje gång.

FAGERSTABYGDENS MYNTKLUBB sammanträder första helgfria måndagen i varje månad (utom i juli och augusti) i Gilllesstugan i Kolarby, Skogsvägen 5, Fagersta. Tid: kl 19.00. Under verksamhetsåret anordnar myntklubben 4 st anbudsauktioner med senaste anbudsdag den 7/10 och 2/12. Upplysningar: tel 0223-116 71.

GÖTEBORGS NUMISMATISKA FÖRENING håller möte andra måndagen i månaden kl 18.45 i Traktören, Köpmansgatan 20, Gbg. Auktion varje gång. Sedelsektionen sammanträder sista tisdagen i månaden kl 18.30 på Engelbrektsgränd 71, Gbg. Antik- och medeltidssektionen möts varannan torsdag udda veckor kl 18.30 i Schackspelets Hus, Haga Kyrkogata 3, Gbg. Upplysningar: Birgit Hahne-Eriksson 031-52 14 29, Bo Nordell kon-torstid 031-17 79 70 och Anders Falk (anbud) 13 31 41..

HALMSTADS MYNTKLUBB har möten med auktion i Klara-salen kl 18.30 den första måndagen i varje månad utom juli - aug. Upplysningar: 035-12 96 76.

HÖÖRS MYNTKLUBB har möte med auktion i Höörs Plåts matsal den andra torsdagen i varje månad. Upplysningar: Evert Olofsson 0413-221 51.

KALMAR MYNTKLUBB har möten första helgfria måndagen i varje månad (utom juni, juli och augusti) kl 19.00 i SE-Banken, Storgatan 17, Kalmar. Upplysningar: tel 0480-159 29, 0480-115 84. Auktioner varje gång.

KATRINEHOLMS MYNTKLUBB har möten första helgfria onsdagen i varje månad på restaurang Storstugan, Stortorget 1, Katrineholm. Upplysningar: tel 0150-210 45 el 151 00.

KRISTIANSTADORTENS NUMISMATISKA FÖRENING har möten med auktion på Hemgården, Norrtullsgatan 9, Kristianstad, kl 18.30 den. Listor och upplysningar genom Ingvar Nilsson 044-713 28.

LUNDS NUMISMATISKA FÖRENING har möten kl 19.15 den första onsd. i månaden. Lokal: Utbildningshuset Studentlitteratur, Åkergränd 1. Upplysningar: tel 046-12 25 93.

MYNTKLUBBEN NICOPIA har möten andra måndagen i varje månad på Pensionärs-gården, V Trädgårdsgatan 57, Nyköping, kl 19. Upplysningar: tel 0155-134 29, 671 54, 128 41.

NORRKÖPINGS MYNTKLUBB har möte med auktion kl 19.00 tredje tisdagen varje månad utom i maj - augusti, i Ektorps fritidsgård. Auktionsvisning börjar kl 18.00. Även icke medlemmar är välkomna. Beställ lista på tel 011-12 50 12.

NÄSSJÖ MYNTKLUBB har möte med auktion på Gustavssons Trafikskola, Rådhusgatan 33, Nässjö, kl 19.00 den 30/8, 27/9, 25/10, 29/11. Visning från kl 18.30. Upplysningar: tel 0383-158 35 kl 07.00-09.00.

SAMLARKLUBBEN NUMIS, Skellefteå har möten första torsdagen i varje månad i NV-huset, konferensrummet. Upplysningar: tel 0910-186 80.

SANDVIKEN-GÄVLE MYNTKLUBB har möten kl 19 första onsdagen i varje månad (ej juli - augusti). Lokal: Valbo Kommunhus. Upplysningar: tel 026-18 18 36.

SKARABORGS NUMISMATISKA FÖRENING har möten med auktion. Lokal: Club Balder på Kulturhuset Oden i Skövde kl 16.00. Upplysningar: tel 0500-808 50 (Thord Lund). Datum ej meddelat.

MYNTKLUBBEN SKILLING BANCO, Linköping har möten andra helgfria torsdagen i varje månad (utom maj - augusti) med början den 8/9. Lokal: Thörnströms Mynt & Sedlar AB, Drottninggatan 48, Linköping, kl 18-21. Årligen anordnas en antik- och samlarmässa samt en resa till Frimynt i Hälsingborg. Upplysningar: tel 013-12 22 62.

SKÅNES NUMISMATISKA FÖRENING håller möten sista torsdagen i varje månad utom juni - augusti på IOGT, Kungsgatan 16 A. Klubblokalen: Kungsgatan 38 A, Mal-mo, håller öppet varje tisdag kl 19 - 21 under september - maj.

SÖDRA DALARNAS MYNTKLUBB sammanträder första torsdagen efter den 15 i varje månad kl 18.30 i Rembostugan, ca 5 km norr om Avesta utmed riksvägen. Upplysningar: tel 0226-562 78 eller 0225-131 52.

TRELLEBORGS MYNTSAMLARKLUBB har möte andra måndagen i månaden kl 18.30 i Söderslätt Sparbanks samlings-sal, CB Friisgatan 4 A, Trelleborg. På programmet står auktioner, föredrag, lotteri mm. Upplysningar: tel 0410-345 44.

TÄLJE MYNTKLUBB, Södertälje, har möte i Wendelas rum, biblioteket Luna kl 19.00 andra tisdagen i varje månad. Upplysningar: tel 0755-619 38 eller 313 14.

NUMISMATISKA KLUBBEN I UPSALA har möte på Uppsala Universitets myntkabi-nett. Tid: 19.00. Upplysningar: 018-14 97 11. 20/9 föredrag, 18/19 auktion, 15/11 före-drag och 8/12 julfest och föredrag.

VETLANDA NUMISMATISKA FÖRENING har möte med auktion på Kulturhuset, Storgatan 20, Vetlanda kl 19.15 den 30/9, 28/10, 25/11. Visning från kl 18.15. Upplysningar: tel 0383-158 35 kl 07.00-09.00.

VILLSTADORTENS MYNTKLUBB, Smålandsstenar, har möten andra måndagen i varje månad utom juni, juli och augusti. Föredrag och dyl följs av auktion. Servering. Upplysningar: tel 0345-112 95. Lokal: Biblioteket, Smålandsstenar (källarlokalen).

VÄRENDIS NUMISMATISKA FÖRENING, Växjö, har möte med auktion kl 18.30 i Röda Korsets lokal, Kungsgatan 18, Växjö den 10/10, 8/11 och 8/12. Myntmässa anordnas på Smålands museum 25/9. Upplysningar: 0470-731 14.

VÄSTERBERGSLAGENS MYNTKLUBB har möten 2:a måndagen varje månad januari-maj kl 19.00. Tingshusgränd 2, Ludvika.

VÄSTERÅS MYNTKLUBB har möten på kafeterian, Vallby friluftsmuseum kl 19.00 första onsdagen i månaden. Närvarolotteri vid varje möte. Upplysningar: tel 021-13 94 94 (efter kl 18).

ÖREBRO NUMISMATISKA FÖRENING har möten med auktion Järntorgsgatan 3. Upplysningar: tel 019-13 52 13. Datum ej meddelat.

Göteborgs Numismatiska Förening

Preliminärt höstprogram för 1988

Lokaler: Månadsmöten andra måndagen kl 18.45 i Traktören (Tr) Köpmansg 20. Antik- och Medeltidsektionen varannan torsdag udda veckor kl 18.30 i klubblokalen, Schackspelets (Sch) Hus, Haga Kyrkogata 3. Sedelstudiecirkeln: Engelbrektslg (Eng) 71 kl 18.30 sista tisdagen i månaden.

September

- To 1 Bengt Holmén: »Att samla grekiska mynt«. Sch
Må 12 Ernst Nathorst-Böös: »Sedel tillverkning i äldre tider« (Film). Tr
Ti 13 Densamme: »Äldre privatbanksedlar«. Eng
To 15 Besök hos antiksamlare. Samling vid S:t Sigfridsgatan 71.
On 21 kl 13 Per Hellström: »Svenska mynt«; B Holmén: »Antika« (m dia). Sch
Ti 27 Bertil Andersson: »Äldre svensk bankväsende«. Film om Palmstruchska banken. Eng
To 29 Sven-Erik Arnell: »Att slå mynt«. Rapport från London. Sch

Oktober

- Må 10 Sune Persson: »Palestina/Israel - Utvecklingen från Turkar till Golda Meir avspeglad i sedlar«. Tr
To 13 *Cyprernafton* i Antikmuseet V:a Hamng 3 kl 18.30. Paul Åström: »Bronsåldern«, Maria Bruun: »Porträttkonst i romersk tid« B Holmén: »Numismatiska glimtar«. Informationsdisk vid Myntbörsern, Hotell Sheraton, S:a Hamng 59.
Ti 25 B Holmén: »Svenska sedelsystemet 1790«. Birgit Hahne-Eriksson: »Småländska privatbanksedlar«. Eng
To 27 T Vranjancu: »Dacia«. I Molander: »Mynt och propaganda i romarriket«. Sch

November

- 4-6 Studieresa till Köpenhamn (Myntkabinettet, Glyptoteket, Thorvaldsens Museum och Myntbörsern).
To 10 Christer Bornö recenserar Sears nya bysantinska bok. Sch
Må 14 Fin och stor auktion. Tr
On 16 kl 13 Folke Tufvesson: »Göteborgspolletter«. Sch
On 23 (OBS!) Besök i Myntkabinettet, N:a Hamng 12. Christer Gustafsson: »Kejsar Maximinus och hans myntning«. Sch
Ti 29 Sedelcirkel. Jörgen Gustafsson: »Lika bra som guld«. Engelsk sedelhistoria. Eng

December

- To 8 Arne Mattsson: »Kristna symboler på mynt«. Sch
Må 12 Årsmöte Tr
On 14 (OBS!) Studiebesök i Myntkabinettets sedelsamling, N:a Hamng 12.

(Offentligt möte med Rune Ekre om Lödösemyntningen planeras).

AUKTIONER

SVENSKA

- Sept 5 AB Stockholms Auktionsverk
Okt 15 Antikören, Myntauktion
Nov 12-13 B. Ahlström Mynthandel AB, Stockholm
Nov 19 AB Stockholms Auktionsverk

UTLÄNDSKA

September

- 7 London, Glending's
14-15 Zürich, Schw. Bankverein
21-23 München, Hirsch Nachf.
23-24 Solingen, Müller
24 Köpenhamn, Arne Bruun-Rasmussen och B. Ahlström (Hedes samling)

- 26-27 Lugano, Bank Leu Ag und Spink & Son
28-30 Osnabrück, Künker

Oktober

- 1 Oslo, Oslo Mynthandel
3-4 London, Glending's
5 London, Spink & Son
8 Helsingfors
10 München, Münchener Numis. Antiquariat
11-12 München, Giessner Münzhandlung
13-14 München, Partin Bank
17-19 Hamburg, Emporium
19-21 Köln, Schulten & Co
24 Zürich, Spink & Son
25-27 Zürich, Bank Leu AG
28 Luzern, Hess AG
31 Zürich, Schw. Bankverein

November

- 1 Zürich, Schw. Bankverein
2-4 Frankfurt, Peus Nachf.
9-11 Köln, Münz Zentrum
17-18 Köln, Kölner Münzkabinett
19 Helsingfors, Holmasto
28-29 München, Lanz

December

- 8-9 Düsseldorf, Ringberg
10 Nürnberg,
Gradl & Hinterland
14-16 Mannheim, KPM
19-20 Hamburg, Emporium

MÄSSOR

SVENSKA

September

- 25 Myntmässa i Smålands museum anordnad av Värends Numismatiska förening.

Oktober

- 16 Antikören, Göteborg (se annons)

HÅKAN WESTERLUND MYNTHANDEL

KÖPER • SÄLJER • BYTER MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Spec. sedlar
Betalar bra för sedlar före 1930

Vasagatan 42
111 20 STOCKHOLM
Tel 08-11 08 07

AUKTION DEN 8 OKTOBER 1988 I STOCKHOLM

Ca 700 nr, omfattande:

UTLÄNDSKA MYNT SOM CIRKULERAT I SVERIGE:

— Bla Karl den Store, Dorestad, denar;

SVERIGE:

- Bla Daler 1534, kungen i helfigur med baret;
- Åbomark 1557, frånsida med tre sköldar;
- 6 mark 1609 i guld;
- 2 dukater 1632, Nürnberg;
- Riksdaler 1646, sk jefimok, dvs med rysk motstämpling;
- Dukat 1669;
- 17- och 1800-talsmynt i höga kvalitéer;

SVENSKA PLÅTMYNT:

- En typsamling bestående av 43 plåtar från Kristina tom Adolf Fredrik, däribland:
 - Daler SM 1652; Daler SM 1659;
 - 2 daler SM 1715, förhöjd till 3 DSM; 3 st kanonmetallplåtar;
 - 6 st plåtar från Ljusnedal, Huså och Semlan, däribland några ytterst sällsynta, såsom Ljusnedals 1/2 DSM 1748;

SEDLAR:

— Bla 6 daler KM 1746 (SS 2);

DANMARK:

— Bla Knud den Hellige, penning;

NORGE:

- Bla en ovanligt vacker penning med runinskrift från tiden 1065-80;
- Ett urval mynt från Christian IV till Olav V, ett flertal i höga kvalitéer;

UTLÄNDSKA MYNT:

- I denna avdelning märks bla ett antal vackra och intressanta tyska guldmynt, såsom:
 - Bayern, 2 dukater 1642, Fr 299; Emden, Dukat 1689, Fr 952;
 - Köln, Dukat 1750, Fr 828; Passau, 2 dukater 1698, Fr 1930;
 - Schleswig-Holstein-Glücksburg, Dukat 1716, Fr 2740;
 - Schleswig-Holstein-Gottorp, Dukat 1706, Fr 2755;

Detta är endast ett litet axplock ur materialet.

Den rikt illustrerade katalogen beräknas utkomma i början av september och kan beställas skriftligen eller per telefon — utan kostnad!

**MYNT
HUSET**

Biblioteksgatan 5, STOCKHOLM — Postadress: Box 7049, 103 86 STOCKHOLM
Telefon: (08) 20 51 81, 20 60 52.